

კახაბერ ყალიჩავა
დოქტორანტი, თსუ

**კოსოვო, აფხაზეთი, ცხინვალის რეგიონი – თანამედროვე
კონფლიქტური რეგიონების ისტორიული განვითარების
საერთო და განმასხვავებელი ტენდენციები:
XIX საუკუნის დასაწყისიდან XX საუკუნის 20-იან წლებამდე**

2008 წლის 17 თებერვალს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მიერ, უშიშროების საბჭოს დასტურის გარეშე, გამოცხადდა კოსოვოს დამოუკიდებლობა. აღნიშნული ფაქტი მორიგ „განხეთქილების ვაშლად“ იქცა რუსეთსა და დასავლეთს შორის.

„ბალკანური ქრისტიანობის ისტორიული მფარველის“ (ავტორის ხაზგასმა კ.ყ) – კრემლისთვის კოსოვოს დამოუკიდებლობის აღიარება პირდაპირ უკავშირდებოდა საკუთარი გავლენის შესუსტებას და შესაბამისად, დასავლური პოლიტიკური გავლენის ზრდას ბალკანეთის რეგიონში. მოსკოვში დაიწყო დასავლეთისთვის კოსოვოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების საპასუხო გეგმების შექმნა, რაშიც კრემლმა, კიდევ ერთხელ, წარმატებით გამოიყენა აფხაზეთსა და ცხინვალის რეგიონში შექმნილი ვითარება.

ამერიკელი დიპლომატისა და პოლიტიკური ანალიტიკოსის რონალდ დიტრიხ ასმუსის მიხედვით, კოსოვოს დამოუკიდებლობის გამოცხადებიდან მხოლოდ ოთხი დღის შემდეგ ვლადიმირ პუტინისა და მიხეილ სააკაშვილის შეხვედრისას მოსკოვში, პუტინმა ფაქტობრივად პირდაპირ განაცხადა რუსული გეგმების შესახებ საქართველოში, იგი საქართველოს პრეზიდენტს შემდეგნაირად დაემუქრა: „*აუცილებელია რეაგირება იმაზე, რაც ევროპამ კოსოვოში მოიმოქმედა; მართალია, ვწუხვარ, მაგრამ თქვენც ამ პასუხის ნაწილად*

მოიაზრებით...“¹ ამ სიტყვებიდან ექვსი თვის შემდეგ, 2008 წლის აგვისტოში საქართველოში ომი დაიწყო.

პუტინის თქმით, კოსოვოს დამოუკიდებლობის გამოცხადებით დასავლეთმა „პანდორას ყუთი“ გახსნა: „რა უნდა ვუპასუხოთ კავკასიის ხალხებს? რატომ არის შესაძლებელი კოსოვოსთვის დამოუკიდებლობის მოპოვება და რატომ არ არის შესაძლებელი ეს აქ?“² ამგვარად, დასავლეთისთვის პასუხის გაცემის მიზნით, რუსეთმა სერბეთის ტერიტორიული მთლიანობის და სუვერენიტეტის „დაცვა“ ქართული სახელმწიფოს იმავე პრინციპების შელახვის ხარჯზე სცადა.³

აღნიშნული ფაქტებისა და იმის გათვალისწინებით, რომ „მუდამ არსებობს რუსული შეხედულება მოცემულ ვითარებაზე“,⁴ ცხადი ხდება თუ რამდენად მოხერხებულად გამოიყენა რუსეთმა კოსოვოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების ფაქტი პოსტ-საბჭოთა სივრცეში საკუთარი გავლენის გასაფართოებლად.

ნაშრომის მიზანია კოსოვოსა და საქართველოს ტერიტორიაზე არსებულ კონფლიქტებს შორის არსებითი განსხვავებების გამოკვეთა, ხაზგასმა იმისა, რომ მიუხედავად გარკვეული საერთო შტრიხებისა, აღნიშნული კონფლიქტები არსითა და ბუნებით ერთმანეთისგან რადიკალურად განსხვავდება.

აღნიშნული მიზნის მისაღწევად, ნაშრომი ითვალისწინებს კოსოვოს,

¹ რ. დ. ასმუსი. მცირე ომი, რომელმაც მსოფლიო შეძრა. საქართველო, რუსეთი და დასავლური სამყაროს მომავალი. ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბ. 2010, გვ. 115. სამწუხაროდ, აღნიშნული ფრაზის რუსული ორიგინალის მოძიება შეუძლებელი აღმოჩნდა. თავად რ. ასმუსს ეს ფრაზა მოტანილი ჰყავს ქართული წყაროდან: «*Необходимо срочно отреагировать на то, что случилось в Европе с Косово. Мы сейчас продумываем, как отнестись к этой проблеме. Вы должны помнить, что мы находимся под огромным давлением со стороны республик Северного Кавказа и должны ответить на их солидарность с Абхазией и Южной Осетией. Непонятно, зачем американцам кампания исламизации Европы. После того как албанцы проглотили Косово, они будут пытаться расширяться за счет Македонии. Вы знаете, что придется дать ответ Западу на Косово. И, как мы ни сожалеем, но, видимо, Вы станете частью этого ответа.*» – Рональд Д. Асмус. Маленькая война, которая потрясла мир. Грузия, Россия и будущее запада. Изд. Парнас. Тб. 2010, გვ. 125.

² В. Путин: Почему Косово можно получить независимость, а Абхазии и Осетии нельзя? იხ.: <http://www.nedelia.lt/world/4996-v.putin-pochemu-kosovo-mozhno-poluchit.html>

³ აღსანიშნავია, რომ რუსეთი იმავე რიტორიკას მიმართავდა უკრაინის კრიზისის დროსაც. იხ.: Если можно Косово, почему нельзя Донбассу? <http://www.politnavigator.net/esli-mozhno-kosovo-pochemu-nelzya-donbassu.html>

⁴ “There’s always a Russian way to look at a situation”. იხ.: P. Pomerantsev. Yes, Russia Matters: Putin’s Guerilla Strategy. World Affairs. Vol. 177. Issue 3. September-October 2014, გვ. 16.

აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონების კონფლიქტების გენეზისის კვლევას XIX საუკუნის დასაწყისიდან XX საუკუნის 20-იან წლებამდე პერიოდის ისტორიული ანალიზისა და განვითარების თავისებურებების კვლევის საფუძველზე. ეს თავის მხრივ, საშუალებას მოგვცემს ღრმა სამეცნიერო-ისტორიული ანალიზზე დაყრდნობით, მოვახდინოთ იმ მიზეზ-შედეგობრივი კავშირების დადგენა, რამაც ეს კონფლიქტები შემდგომში გამოიწვია და თავის მხრივ, ამ კავშირების ურთიერთშედარებით, გამოვკვეთოთ ამ კონფლიქტური რეგიონების ისტორიული ცხოვრების მახასიათებელი საერთო და განმასხვავებელი ასპექტები.

კოსოვო

XIX საუკუნის დასაწყისში ბალკანეთის ნახევარკუნძული ოსმალეთის იმპერიის გავლენის ქვეშ იყო მოქცეული. ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი მოვლენა, რომელსაც აღნიშნულ ტერიტორიაზე ამ პერიოდში ჰქონდა ადგილი, იყო ორი სერბული რევოლუცია – 1804-1813 და 1814-1815 წლებში,⁵ რომელთა შედეგად სერბებმა ოსმალეთის იმპერიაში საკუთარი წარმომადგენლობითი ორგანოს შექმნის უფლება მოიპოვეს. ამიერიდან სერბები თავად განკარგავდნენ საგადასახადო და სხვა შიდაპოლიტიკურ საკითხებს. ამ მოვლენებმა საფუძველი ჩაუყარა სერბეთის ავტონომიური სამთავროს შექმნას 1833 წელს ოსმალეთის იმპერიის შემადგენლობაში.⁶

აღსანიშნავია, რომ კოსოვოს რეგიონი ამ პერიოდში არ შედიოდა სერბეთის ავტონომიური სამთავროს შემადგენლობაში, იგი კოსოვოს ვილაიეთის სახელით იმართებოდა ოსმალურ ადმინისტრაციიდან ალბანელი ბეგების მიერ.⁷

ოსმალთა მმართველობის წინააღმდეგ იბრძოდა ამ პერიოდში ასევე ალბანელი ხალხი. 1836 წლიდან მოყოლებული, მიუხედავად მასობრივი წინააღმდეგობისა, ოსმალეთის იმპერიის მმართველობა მაინც ცდილობდა ფართომასშტაბიანი ადმინისტრაციული რეფორმების გატარებას ალბანელებით დასახლებულ რეგიონებში. ამ პერიოდში ოსმალეთის იმპერიაში შედიოდა

---

⁵ B. Jelavich. History of the Balkans. Eighteenth and Nineteenth centuries. Vol. I. Cambridge University press. New York. 1995, გვ. 193-204.

⁶ M. Vickers. Between Serb and Albanian. A History of Kosovo. Columbia University Press. New York. 1998, გვ. 30.

⁷ T. Judah. Kosovo. What everyone needs to know. Oxford University Press. New York. 2008, გვ. 35. / А. Я. Маначинский, Д. О. Денисов Косово и Метохия: Между автономией и сепаратизмом. История и современность. Москва. 2014, гв. 25.

იანინის, ბიტოლას და რუმელიის ალბანური ვილაიეთები. 1865 წელს შეიქმნა შკოდერის ვილაიეთი.⁸

რაც შეეხება მოსახლეობას, აღსანიშნავია, რომ კოსოვოს რეგიონში მოსახლეობის უმეტესობას სერბები შეადგენდნენ, როგორც საუკუნის დასაწყისში, ასევე 60-70 იან წლებში, როდესაც უკვე ალბანური ეროვნული მოძრაობა იკრებს ძალას ოსმალეთის იმპერიის შემადგენლობაში. XIX საუკუნის სერბი გეოგრაფის მილოშ მილოვეჩის მიერ შედგენილი რუკების მიხედვით ვადგენთ, რომ 60-70 იან წლებში კოსოვოს რეგიონში 483 სერბული და მხოლოდ 92 ალბანური დასახლება ყოფილა.⁹ სერბი მეცნიერის მირჩეტა ვემიჩის მიხედვით, ამ პერიოდში ადგილობრივ ფაშებს, სერბეთის სამთავროს გავლენისგან თავის დასაღწევად დაუწყიათ კოსოვოს რეგიონის ხელოვნური კოლონიზაცია ეთნიკურად ალბანელი მოსახლეობის ჩამოსახლებისა და სერბთა საკუთარი სახლებიდან განდევნის ხარჯზე.¹⁰

უფრო ზუსტი ციფრები კოსოვოს ვილაიეთის მოსახლეობის შესახებ მოცემულია ავსტრიელი პოლკოვნიკის პიტერ კუკულის ნაშრომში, რომელიც მან 1871 წელს ავსტრია-უნგრეთის არმიისთვის მოამზადა. პოლკოვნიკ კუკულის კვლევა მოიცავს პრიზრენის რაიონს, სადაც ამ დროისთვის 500 000 ადამიანი ცხოვრობდა. მათგან სერბები წარმოადგენდნენ მოსახლეობის 64% (318 000 ადამიანს), ალბანელები 32 % (161 000), რუმინელი ბოშები და ჩერქეზები 10 000 ადამიანს, ხოლო თურქები კი 2000 ადამიანს.¹¹

1876-1878 წლების სერბეთ-ოსმალეთის ომის პერიოდში 30 000 – 70 000 ალბანური წარმოშობის მუსლიმი იქნა გადასახლებული ნიშის სანჯაყიდან კოსოვოს ვილაიეთში სერბული არმიის შეტევის შემდგომ.¹² ამას მოჰყვა 1877-1878 წლების რუსეთ-თურქეთის ომი, რომელშიც ჩაერთვნენ სერბეთისა და მონტენეგროს სამთავროებიც. ისინი ომის დასრულების შემდგომ – სანსტეფანოს ზავის პირობების მიხედვით დამოუკიდებელ სახელმწიფოებად გა-

⁸ B. Jelavich. History of the Balkans. Eighteenth and Nineteenth centuries. Vol. I, გვ. 363.

⁹ M. Vemic. Serbs in Kosovo and Metohija in the Second Half of the 19th Century According to an Ethnic Map of a part of Old Serbia. "Forum geographic". Volume 10. Issue 2. The Geographical Institute of the Serbian Academy of Sciences and Arts. December 2011, გვ. 257.

¹⁰ M. Vemic. Serbs in Kosovo and Metohija in the Second Half of the 19th Century According to an Ethnic Map of a part of Old Serbia, გვ. 256.

¹¹ Kosovo population data-points. იხ.: http://www.fact-index.com/k/ko/kosovo_population_data_points.html

¹² D. Stefanović. Seeing the Albanians through Serbian eyes: The Inventors of the Tradition of Intolerance and their Critics, 1804–1939. European History Quarterly. № 35. (3). 2005, გვ. 470.

მოცხადდნენ, თუმცა უშუალოდ კოსოვოს ვილაიეთის ტერიტორიის დაკავება ვერ მოახერხეს. სან-სტეფანოს ზავის მესამე მუხლის მიხედვით, სერბეთის სამთავრო იკავებდა ქალაქებს ნიშა და ლესკოვანს.¹³ ქალაქი ლესკოვანი, თავის მხრივ შედიოდა მორავული სერბეთის სამთავროს შემადგენლობაში. აღნიშნული სამთავრო კი სამხრეთ-დასავლეთით ესაზღვრებოდა კოსოვოს ვილაიეთს, რომელიც, სან-სტეფანოს ზავის პირობების მიხედვით, სერბეთის ახლად ჩამოყალიბებული, დამოუკიდებელი სახელმწიფოს შემადგენლობაში არ შედიოდა.

ალბანელები, თავის მხრივ, აცხადებდნენ, რომ ომის შემდგომმა დიპლომატიამ ალბანური მიწები სერბეთისა და მონტენეგროს შემადგენლობაში მოაქცია. მონტენეგროს ტერიტორია სან-სტეფანოს ზავის მიხედვით თითქმის გაორმაგდა ქალაქების ნიკშინის, პოდგორიცას და ბარის შეერთებით.¹⁴ გარდა ლოკალური (ბალკანური) მისმტაბებისა, სან-სტეფანოს ზავს ასევე საერთაშორისო მნიშვნელობა ჰქონდა რუსეთისა და ოსმალეთის იმპერიებს შორის დაპირისპირებაში. აღნიშნული ზავის შედეგები კი, ამკარად სერბეთისა და ზოგადად ბალკანეთის ქრიტიანული ქვეყნების მფარველისა და მოკავშირის რუსეთის იმპერიის წისქვილზე ასხამდა წყალს. შექმნილ ვითარებაში, გადაწყდა სან-სტეფანოს ზავის გადაწყვეტილებების გადახედვა, რისთვისაც მოგვიანებით მოწვეულ იქნა ბერლინის კონგრესი.

ამ პერიოდში, კოსოვოს ვილაიეთი ალბანური ეროვნული მოძრაობის კერად გვევლინება. ბერლინის კონგრესის მოწვევამდე სამი დღით ადრე, 1878 წლის 10 ივნისს კოსოვოს ქალაქ პრიზრენში შეიქმნა ალბანური ეროვნულ-პოლიტიკური ორგანიზაცია „პრიზრენის ლიგა“,¹⁵ რომელიც თავიდან, თავად პორტას მხარდაჭერით სარგებლობდა და მიზნად ისახავდა სან-სტეფანოს ზავის მიხედვით ოსმალთა იმპერიისათვის ჩამოშორებული ტერიტორიების დაბრუნების მცდელობას. თუმცა მოგვიანებით, ალბანელებმა აღნიშნული ლიგა საკუთარი ეროვნული ინტერესების დასაცავ ორგანიზაციად აქციეს, რომლის მთავარი იდეაც ალბანური მიწების გაერთიანებასა და ალბანური სახელმწიფოს შექმნაში მდგომარეობდა. ამ მიზნით, ლიგა ითხოვდა ზემოაღნიშნული – იანინას, ბიტოლას, შკოდერისა და კოსოვოს ტერიტორიის გაერთი-

---

¹³ Сан-Стефанский прелиминарный мирный договор. об.: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/FOREIGN/stefano.htm>

¹⁴ Сан-Стефанский прелиминарный мирный договор.

¹⁵ Г. Л. Арш, И. Г. Сенкевич, Н. Д. Смирнова. Кратая история Албании. Рилиндя. Приштина. 1967, გვ. 104-116.

ანებას.¹⁶

თავისი არსებობის სამი წლის მანძილზე, „პრიზრენის ლიგამ“ მოახერხა – ალბანური ვილაეთის ტერიტორიული ერთეულისა და ჯარის შექმნა. ალბანელები აქტიურად იბრძოდნენ ოსმალეთის იმპერიის წინააღმდეგ. 1881 წელს შეიქმნა ალბანელთა ღრობებითი მთავრობა „პრიზრენის ლიგის“ მოძრაობის ერთ-ერთი ლიდერის – იმერ პრიზრენის (1826-1887) მეთაურობით. მიუხედავად ამისა, ოსმალეთის იმპერიის ძალისხმევით, 1881 წელი, ალბანური სახელმწიფოებრიობრივი მისწრაფებებისა და თავად „პრიზრენის ლიგის“ დამარცხების თარიღი აღმოჩნდა.¹⁷

„პრიზრენის ლიგის“ გარდა, კოსოვოს რეგიონი XIX საუკუნეში სხვა ალბანური ეროვნული ორგანიზაციების კერადაც გვევლინება. მათგან აღნიშვნის ღირსია 1899 წელს კოსოვოს ქალაქ პეიაში დაარსებული – „პეიას ლიგა“ – რომელსაც მეთაურობდა „პრიზრენის ლიგის“ ერთ-ერთი აქტივისტი ჰაჯი ზეკა.

ალბანელი ავტორის, ჰუსნი მუზურის მიხედვით, „პეიას ლიგის“ მთავარი მიზანი, ისევე როგორც, მისი წინამორბედი „პრიზრენის ლიგისა“, იყო ავტონომიური ალბანური ვილაეთის შექმნა ოსმალეთის იმპერიის შემადგენლობაში. როგორც ცნობილია, აღნიშნული მიზნის მისაღწევად ალბანელები არ ერიდებოდნენ ძალის გამოყენებას კოსოვოს რეგიონის სერბი მოსახლეობის წინააღმდეგ. ზოგიერთი მონაცემით 1876-1912 წლებში კოსოვოს ვილაეთიდან 400 000 მღე სერბის გადასახლება მოხდა ალბანელი ნაციონალისტების მიერ.¹⁸ საბოლოოდ საკუთარ მიზანს ვერც „პეიას ლიგამ“ მიაღწია. ოსმალეთის არმიამ 1900 წელს დაამარცხა ლიგის ჯარები, ხოლო მოგვიანებით 1902 წელს, ოსმალეთის იმპერიის დაკვეთით, სერბი აგენტის მიერ მოკლულ იქნა თავად ჰაჯი ზეკა.¹⁹

ალბანური ნაციონალიზმის მომძლავრებასთან ერთად, XIX საუკუნის დასასრული და XX საუკუნის დასაწყისი სერბული ნაციონალისტური პროპაგანდის გააქტიურების პერიოლია. 1903 წელს სერბეთის მეფის ალექსანდრ

¹⁶ B. Jelavich. History of the Balkans. Twentieth Century. Vol. II. Cambridge University press. NewYork. 2006, გვ. 84.

¹⁷ Г. Л. Арш, И. Г. Сенкевич, Н. Д. Смирнова. Кратая история Албании, გვ. 110.

¹⁸ П. Искендеров. История Косово: правда и вымысел. об.: http://www.perspektivy.info/osobaya_tema/kosovo/istorija_kosovopravda_i_vymysel_2008-02-19.htm

¹⁹ H. Myzyri. Kreu VIII: Lidhja Shqiptare e Prizrenit (1878-1881). Historia e popullit shqiptar: për shkollat e mesme. Libri Shkollor. Prishtinë. 2002, გვ. 182-185.

ობრენოვიჩის მკვლევლობის შემდეგ, სერბეთის სამეფო ტახტს პეტრე კარაგე-ორგევიჩი იკავებს.²⁰ პეტრეს საგარეო პოლიტიკა სერბეთის სამეფოს საზღვრების გაფართოებაზე იყო ორიენტირებული, რაშიც მეფე მთავარ მფარველად და მოკავშირედ რუსეთის იმპერიას მოიაზრებდა.

ამ პერიოდში ალბანელები მოითხოვდნენ ალბანური ენისათვის ოფიციალური სტატუსის მინიჭებას ალბანური ვილაიეთების ტერიტორიაზე.²¹ 1908 წელს კოსოვოს ქალაქ უროშევანში 20 000 შეიარაღებული ალბანელი გლეხი გამოვიდა პროტესტით ოსმალეთის იმპერიის წინააღმდეგ. აღნიშნული მოძრაობის მეთაურებმა ბაჰრამ გურიმ და ისა ბოლუტინმა სულთანს დეპეშა გაუგზავნეს ალბანური პარლამენტისა და კონსტიტუციის დამტკიცების თხოვნით, თუმცა უშედეგოდ. 1909 წელს კოსოვოს ტერიტორიაზე ალბანელთა მასობრივ ანტი-ოსმალურ საპროტესტო გამოსვლებს ჰქონდა ადგილი.²²

ალბანელთა და სერბთა დაპირისპირების შემდგომი ეტაპი დაკავშირებულია ბალკანური ომების პერიოდთან – 1912-1913 წწ.,²³ რომელმაც მეტად შეავიწროვა ოსმალეთის იმპერიის შემადგენლობაში შემავალი ბალკანური ტერიტორიები. ამ ომების შედეგად, კოსოვოს ვილაიეთი სერბებისა და მონტენეგროელების მიერ იქნა დაკავებული. მთლიანად ვილაიეთი გაიყო ოთხ ტერიტორიულ ერთეულად: ზვეჩანის, კოსოვოსა და სამხრეთ მეტოქის რეგიონები სერბეთის სამეფოს შემადგენლობაში შევიდა, ხოლო ჩრდილოეთ მეტოქია კი მონტენეგროს სამეფოს ნაწილი გახდა.²⁴

სერბი ისტორიკოსის, ლუშან ბატაკოვიჩის მიხედვით, ბალკანეთის პირველი ომის დაწყებამდე სერბეთის პრემიერ მინისტრმა ნიკოლა პაშიჩმა ალბანელთა ლიდერებს შესთავაზა კოსოვოს ვილაიეთში სერბებისა და ალბანელების თანაცხოვრების პოლიტიკური გეგმა. ამ გეგმის მიხედვით, ალბანელებს სერბეთის სამეფოს შემადგენლობაში ეძლეოდათ რელიგიის, ენისა და კანონმდებლობის თავისუფლება. ამასთან ერთად, პაშიჩის გეგმის მიხედვით უნდა

---

²⁰ M. Vickers. *Between Serb and Albanian. A History of Kosovo*, გვ. 60.

²¹ Г. Л. Арш. И. Г. Сенкевич. Н. Д. Смирнова. *Кратая история Албании*, გვ. 140-160.

²² H. Myzyri. *Kreu VIII: Lidhja Shqiptare e Prizrenit (1878-1881). Historia e popullit shqiptar: për shkollat e mesme. Libri Shkollor*, გვ. 195-198.

²³ აღნიშნულ ომში ოსმალთა იმპერიის წინააღმდეგ იბრძოდა სერბების, მონტენეგროელების, ბულგარელებისა და ბერძნების კოალიცია, რომელმაც 1912 წელს პორტას დამარცხება შეძლო. 1913 წელს მეორე ბალკანური ომი წამოიწყო პირველი ომის შემდგომი ტერიტორიული მოწყობით უკმაყოფილო ბულგარეთმა ყოფილი მოკავშირეების წინააღმდეგ. შედეგად, ეს ომი ბულგარეთის დამარცხებით დასრულდა.

²⁴ T. Judah. *Kosovo. What everyone needs to know*, გვ. 38.

შექმნილიყო ალბანელთა საკანონმდებლო ორგანო, რომელიც განაგებდა ალბანელთა რელიგიურ, სამართლებრივ და საგანმანათლებლო საკითხებს.²⁵

გარდა ამისა, სერბი მკვლევრის დორდე მიკინის თქმით, სერბები ალბანელებს იარაღითაც ამარაგებდნენ ოსმალეთის იმპერიის წინააღმდეგ ბრძოლაში. მიუხედავად ამისა, ალბანელებმა სერბების იარაღი თავად სერბების წინააღმდეგ გამოიყენეს ბალკანურ ომებში დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლის სახით.²⁶ ამგვარად, ალბანელები არ აპირებდნენ კოსოვოს ტერიტორიის ადმინისტრაციულ-პოლიტიკური მმართველობის გაზიარებას სერბეთის სამეფოსთან.

საბოლოოდ, ალბანელებმა მიაღწიეს საკუთარ მიზანს როდესაც ბალკანური ომების დასრულების შემდგომ – 1912 წლის 28 ნოემბერს შეიქმნა დამოუკიდებელი ალბანური სახელმწიფო. ამ პროცესს, თავის მხრივ ხელს უწყობდა ავსტრია-უნგრეთის იმპერია, რომელიც ამ დროისათვის უკვე „სამთა კავშირის“ (გერმანია, ავსტრია-უნგრეთი, იტალია შეიქმნა 1879-1882 წლებში) წევრი იყო და ალიანსის ინტერესებიდან გამომდინარე მოქმედებდა იმდროინდელი მსოფლიოს მეორე დიდი ბანაკის – ანტანტის (დიდი ბრიტანეთი, საფრანგეთი, რუსეთი. შეიქმნა 1894-1907 წლებში) წინააღმდეგ. ალბანეთის სახელმწიფოს შექმნით, ავსტრია-უნგრეთი წარმატებით ახერხებდა რუსეთის მოკავშირე სერბებისათვის ადრიატიკის ზღვაზე გასასვლელის ჩაკეტვას და ამით, ბუნებრივია ზღუდავდა რუსეთის გავლენას ადრიატიკის რეგიონში.²⁷ ამგვარად, ალბანელთა ბრძოლა დამოუკიდებლობისათვის წარმატებით იქნა გამოყენებული იმ დროინდელი მსოფლიოს დიდი სახელმწიფოების მიერ, რომელნიც, თავის მხრივ, საკუთარი გლობალური პოლიტიკური ინტერესებიდან გამომდინარე მოქმედებდნენ.

1912 წელს გამოცხადებული პირველი ალბანური სახელმწიფოს ტერიტორია მოიცავდა კოსოვოს ნაწილს, მონასტირის, შკოდერისა და იანინას ვილაიეთებს.²⁸ ვითარება შეიცვალა 1913 წლის მაისის ლონდონის კონფერენ-

²⁵ D. Batakovic. Serbia's Kosovo Drama. A Historical perspective. Belgrade. 2012, გვ. 76.

²⁶ D. Mikić. The Albanians and Serbia during the Balkan Wars. Bela Kiraly & D. Djordjevic, eds., “East Central European Society and the Balkan Wars, War and Society in East Central Europe”. vol. XVIII. Social Science Monographs. Boulder: Columbia University Press New York. 1987, გვ. 165–196.

²⁷ T. Judah. Kosovo. What everyone needs to know, გვ. 39. / B. Jelavich. History of the Balkans. Twentieth Century. Vol. II, გვ. 99.

²⁸ P. Eberhardt. Ethnic groups and population changes in twentieth-century Central-Eastern Europe: history, data and analysis. Armonk. New York. 2003, გვ. 356.

ციის შემდეგ, რომელიც პირველი ბალკანური ომის ერთგვარ, დასკვნით დიპლომატიურ აკორდად გვევლინება. აღნიშნულ კონფერენციაზე, რუსეთის იმპერიის ინიციატივით, კოსოვო მთლიანად სერბეთის შემადგენლობაში იქნა მოქცეული.²⁹ ამგვარად, ბალკანურ ომებს კოსოვოს რეგიონისა და ასევე სერბი და ალბანელი ხალხის ისტორიაში ორი მნიშვნელოვანი მოვლენა მოჰყვა: 1. პირველი ალბანური სახელმწიფოს შექმნა, რომელიც, როგორც ვნახეთ დიდ სახელმწიფოთა პოლიტიკის გაგრძელებას წარმოადგენდა ბალკანეთზე; 2. კოსოვოს რეგიონის ჩართვა თავიდან ახლადშექმნილი ალბანური სახელმწიფოს, ხოლო მოგვიანებით კი სერბეთის სამეფოს შემადგენლობაში.

როგორც ვხედავთ, პირველი მსოფლიო ომის დასაწყისისთვის ყოფილი კოსოვოს ვილაიეთის ტერიტორია უკვე სერბეთის სამეფოს ნაწილს წარმოადგენდა. თავად პირველი მსოფლიო ომი და კონკრეტულად 1915 წელი კოსოვოელი სერბებისთვის, ისევე როგორც თავად სერბული არმიისთვის, მეტად ტრაგიკულ მოვლენებთან არის დაკავშირებული. ამ დროს სერბული არმია ავსტრიული და ბულგარული შეტევების ქვეშ მოექცა ორი ფრონტიდან, სერბებისთვის გადარჩენის ერთადერთ შანსს წარმოადგენდა უკანდახევა კოსოვოსა და ალბანეთის მთიანი მასივების გავლით. სერბულ არმიას თავად სერბული მოსახლეობაც მიჰყვებოდა სხვადასხვა რეგიონებიდან, მათ შორის კოსოვოდანაც. აღნიშნული სერბული ტრაგედიის დეტალები აღწერილი აქვს ფორტიერ ჯონსს – ამერიკელი დამხმარე ორგანიზაციის წევრს, რომელიც მთელი ამ მოქმედების მანძილზე თან ახლდა სერბულ არმიას. მისი ცნობით, 100 000 მდე სერბი დაიღუპა კოსოვოსა და ალბანეთის ველებზე.³⁰

ამ მოვლენების შემდგომ, კოსოვოს რეგიონზე კონტროლი დაამყარა ჰაბსბურგთა იმპერიამ. კიდევ ერთხელ მოხდა რეგიონის დაყოფა გავლენის ზონებად: მეტოქია შევიდა მონტენეგროს სახელმწიფოს შემადგენლობაში, ხოლო პრიშტინის, პრიზრენის, გნილანეს, უროშევანის და ორაჰოვანის ტერიტორიები შევიდა მაკედონიის სახელმწიფოს ბულგარულ სამხედრო რეგიონში. 1916-1918 წლებში ავსტრია-უნგრეთის იმპერიის ადმინისტრაციის ხელშეწყობით, კოსოვოს რეგიონში გაიხსნა 300 ზე მეტი ალბანურენოვანი

---

²⁹ T. Rakowska-Harmstone, P. Dutkiewicz, A. Orzelska. New Europe: the impact of the first decade. Institute of Political Studies. Polish Academy of Sciences. Warsaw. 2006, გვ. 37.

³⁰ F. Jones. With Serbia into Exile. An American's Adventures with the Army that cannot die. The Century CO. New York. 1916.

სკოლა.³¹ ბუნებრივია, ამ ღონისძიებების მიზანს წარმოადგენდა რეგიონში ალბანური გავლენის მომძლავრება და შესაბამისად სერბული ეთნიკური ელემენტის შესუსტება.

პირველ მსოფლიო ომში გერმანიისა და ავსტრია-უნგრეთის იმპერიების დამარცხების შემდეგ, კოსოვოს რეგიონი კვლავ სერბული არმიის მიერ იქნა დაკავებული. 1918 წლის 1 დეკემბერს შეიქმნა სერბთა, ხორვატთა და სლოვენთა სამეფო, რომლის მოსახლეობაც მთლიანად შეადგენდა 12 017 323 ადამიანს. ახალ სამეფოში 441 740 ალბანელი (3.68%) და 4 665 851 (38.83 %) სერბი ცხოვრობდა.³²

აფხაზეთი

XIX საუკუნის დასაწყისი საქართველოს ისტორიაში დაკავშირებულია ისეთ ტრაგიკულ მოვლენასთან, როგორც არის რუსეთის იმპერიის მიერ ქართული სამეფო-სამთავროების გაუქმება და მათი ინტეგრირება ცარისტული იმპერიის ადმინისტრაციულ აპარატში. ეს პროცესი დაიწყო 1801 წელს, როდესაც ქართლ-კახეთის სამეფოს გაუქმების შემდეგ, რუსეთის იმპერია შეუდგა საქართველოს ტერიტორიის ოკუპაციას, რასაც დღემდე წარმატებით ახორციელებს.

როგორც მკვლევარი ზურაბ პაპასქირი აღნიშნავს, XIX საუკუნის დასაწყისში აფხაზეთის სამთავრო ქართული სოციალურ-პოლიტიკური სისტემის ნაწილს წარმოადგენდა.³³ მთელი XIX საუკუნის მანძილზე აფხაზი მთავრები სხვა ქართველ მთავართა მსგავსად, ერთის მხრივ, რუსული ადმინისტრაციის წინააღმდეგ ბრძოლასა და მეორეს მხრივ, ოსმალეთის იმპერიის გავლენის შესუსტებისათვის ბრძოლაში იყვნენ ჩაბმულები.

1813 წელს ოსმალური არმია შეიჭრა აფხაზეთის ტერიტორიაზე. აფხაზეთის მთავარმა გიორგი შარვაშიძემ, გურიისა და სამეგრელოს მთავრებთან ერთად, წინააღმდეგობა გაუწია ოსმალებს. გარდა ამისა, დასავლეთ-საქართველოში 1819-1820 წლების ანტირუსული გამოსვლებისას, 1832 წლის შეთქმულებისას და ასევე 1840-იანი წლების გურიის ანტირუსული გამოსვლებისას, აფხაზთა მთავრები და აფხაზი ხალხი მხოლოდ და მხოლოდ სა-

³¹ M. Vickers. Between Serb and Albanian. A History of Kosovo, გვ. 92

³² I. Banac. The National Question in Yugoslavia: Origins, History, Politics. Cornell University Press. New York. 1988, გვ. 49-53.

³³ ზ. პაპასქირი. ნარკვევები თანამედროვე აფხაზეთის ისტორიული წარსულიდან. უძველესი დროიდან 1917 წლამდე. ტ. I. თბ. 2003, გვ. 131.

ერთო-ქართული ინტერესების დასაცავად მოქმედებდნენ.³⁴

ზემოაღნიშნული ანტირუსული გამოსვლების მიუხედავად, რუსეთის იმპერიამ აფხაზთა სამთავრო გააუქმა 1864 წელს. სამთავროს ჯერ სოხუმის სამხედრო დეპარტამენტი, ხოლო 1883 წლიდან სოხუმის ოკრუგი ეწოდა. ვითარების მთელი ტრაგიკულობის გააზრების შემდეგ, აფხაზეთის ბოლო მთავარმა მიხეილ შარვაშიძემ თხოვნით მიმართა რუსულ ადმინისტრაციას, მისთვის აფხაზეთში ცხოვრების ნება დაერთოთ, ხოლო თუ ეს „შეუძლებელი“ იქნებოდა, მიხეილ შარვაშიძე ითხოვდა ზამთრობით ქუთაისში, ხოლო ზაფხულობით რაჭაში ცხოვრების ნებართვას.³⁵ ეს ფაქტი კიდევ ერთხელ ამტკიცებს აფხაზ მთავართა მხოლოდ და მხოლოდ საერთო-ქართული სოციალურ-პოლიტიკური სამყაროსადმი კუთვნილებას.

მეტად საინტერესოა რუსეთის იმპერიის მიერ აფხაზეთში გატარებული სამიწათმოქმედო რეფორმა, რომელიც 1871 წელს დაიწყო. ერთი წლით ადრე, 1870 წელს სამეგრელოსა და აფხაზეთის მთავრებმა წერილობითი თხოვნით მიმართეს მეფის რუსეთის კავკასიის არმიის გენერალ სვიატოპოლკ მირსკის, რომელშიც მთავრები ცარისტული ადმინისტრაციისგან ითხოვდნენ მიწის რეფორმის იმავე წესითა და თანმიმდევრობით გატარებას, როგორც ამას ადგილი ჰქონდა სხვა ქართულ სამეფო-სამთავროებში, რადგან, როგორც წერილი აღნიშნავდა, აფხაზეთის სამთავრო მუდამ ქართული ფეოდალური სისტემის განუყოფელ ნაწილს შეადგენდა.³⁶

აღნიშნული თხოვნის უგულებელყოფა და რუსიფიკატორული პოლიტიკის გამკაცრება განხდა ორი ანტირუსული აჯანყების მიზეზი აფხაზეთის ტერიტორიაზე 1866 და 1877 წლებში, რომელიც ცარისტულმა რეჟიმმა სისხლში ჩაახშო. სწორედ აღნიშნული გამოსვლების შემდეგ მოხდა აფხაზი ხალხის ისტორიაში ერთ-ერთი ყველაზე ტრაგიკული მოვლენა, აფხაზთა გადასახლება ოსმალეთის იმპერიის მიწებზე, რომელიც ისტორიაში „მუჰაჯირობის“ სახელითაა ცნობილი. ზოგიერთი მონაცემების მიხედვით, გადასახლებული აფხაზების რაოდენობა 30 000 აღწევდა.³⁷

ამგვარ მძიმე ვითარებაში, აფხაზმა ხალხმა 1877-1878 წლის რუსეთ-

---

³⁴ ზ. პაპასქირი. ნარკვევები თანამედროვე აფხაზეთის ისტორიული წარსულიდან. ტ. I, გვ. 131-154.

³⁵ Г. А. Дзидзария. Абхазия в годы Крымской войны, Упразднение владетельного княжества. «Очерки истории Абхазской АССР». т. I. Сухуми. 1960, გვ. 200.

³⁶ А. Ментешавили. Исторические предпосылки современного сепаратизма в Грузии. Тб. 1998, გვ. 28-30.

³⁷ ზ. პაპასქირი. ნარკვევები თანამედროვე აფხაზეთის ისტორიული წარსულიდან. ტ. I, გვ. 209.

ოსმალეთის ომში აშკარა პრო-ოსმალური მხარე დაიჭირა, რის გამოც ცარისტულმა იმპერიამ მათ „დამნაშავე ხალხის“ სტატუსი მიანიჭა. აღნიშნული სტატუსი მხოლოდ და მხოლოდ 1907 წელს, პეტრე სტოლიპინის ინიციატივითა და ნიკოლოზ II-ს ბრძანებით იქნა გაუქმებული.

აღნიშნული სასტიკი ზომების გარდა, ცარისტული იმპერიის რუსიფიკატორული პოლიტიკა გამოვლინებას ჰპოვებდა კულტურულ და საგანმანათლებლო ასპარეზზე. როგორც ცნობილია, აფხაზური დამწერლობა შეიქმნა რუსი მეცნიერის პეტრე უსლარის მიერ 1862 წელს, რუსული კირილიცის გრაფიკის საფუძველზე. პირველი აფხაზური ანბანი გამოქვეყნდა 1865 წელს,³⁸ ხოლო პირველი აფხაზურენოვანი წიგნი – დიმიტრი გულიას ლექსების კრებული – დაიბეჭდა 1912 წელს, თბილისში.³⁹

მიუხედავად ამისა, რიგი სეპარატისტი და მათი მხარდამჭერი, რუსი მეცნიერები მიიჩნევენ, რომ აფხაზ ხალხს დამწერლობა უძველესი დროიდან ჰქონდა. რუსი მკვლევარი გ. ტურჩანინოვი, არქეოლოგიური მასალის „შესწავლის“ შედეგად მიიჩვედა, რომ აფხაზს ხალხს დამწერლობა ძვ.წ. XIII-XII საუკუნეებშიც კი უნდა ჰქონოდა.⁴⁰ მსგავს თეორიას ავითარებს აფხაზი ავტორი იგორ მარიხუბა, აფხაზეთის ტერიტორიაზე არსებულ ასომთავრულ წარწერებს „ძველაბაზური“ დამწერლობის ძეგლებად აცხადებს და ამით „ადასტურებს“ ე.წ. აფხაზური დამწერლობის არსებობას შუა საუკუნეების აფხაზთა სამეფოს ტერიტორიაზე.⁴¹

მეტად საინტერესოა ქართული ინტელიგენციის დამოკიდებულება პეტრე უსლარის მიერ აფხაზთათვის დამწერლობის შექმნის მოვლენასთან დაკავშირებით. იაკობ გოგებაშვილი თავის წერილში აღნიშნავდა, რომ აფხაზური დამწერლობა ენის შექმნას დიდი სიხარულით შეხვდა ქართული საზოგადოება, რადგან სალიტერატურო ენის შექმნა და გამდიდრება მეტად მნიშვნელოვანი მოვლენაა ნებისმიერი ხალხისთვის.⁴² იაკობ გოგებაშვილის წერილი მკაფიოდ ასახავს მაშინდელი ინტელიგენციის პოზიციას აფხაზური დამწერლობის შექმნასთან დაკავშირებით. მიუხედავად იმისა, რომ აფხაზური ანბანი რუსული კირილიცის საფუძველზე შეიქმნა.

³⁸ ზ. პაპასქირი. ნარკვევები თანამედროვე აფხაზეთის ისტორიული წარსულიდან. ტ. I, გვ. 225.

³⁹ Д. Гулия. Стихотворения и частушки. Тифлис. 1912.

⁴⁰ Г. Ф. Турчанинов. Открытие и дешифровка древнейшей письменности кавказа (Середина III тыс. до н.э. - IV-V вв. н. э.). Москва. 1999, გვ. 56.

⁴¹ И. Марыхуба. Об Абазгской (Абхазской) письменности. Сухум. 2016.

⁴² ი. გოგებაშვილი. რჩეული თხზულებები. ტ. III. თბ. 1990, გვ. 134.

რუსი გეოგრაფისა და ისტორიკოსის ევგენი ვეიდენბაუმის (1845-1918) მიხედვით, აფხაზეთი დამწერლობის რუსული გრაფიკის საფუძველზე შექმნა, პირველ რიგში, აფხაზეთში ქართული ენის შემასუსტებელ ბერკეტს წარმოადგენდა. სხვაგვარად, ვეიდენბაუმის თქმით, ქართულ და სხვა ავტონომიებთან ერთად, მოხდებოდა აფხაზეთი ავტონომიის ხელშეწყობაც, რაც ცარიისტული იმპერიის პოლიტიკურ მიზნებში არ შედიოდა.⁴³

მიუხედავად ვეიდენბაუმის ამგვარი, „გულწრფელი“ ცნობისა ცარიისტული ადმინისტრაციის მიერ აფხაზეთი დამწერლობის შექმნის მიზნის შესახებ, ლონდონის უნივერსიტეტის პროფესორი, ჯორჯ ჰიუიტი აფხაზეთი ენის შევიწროებაში გულმოდგინედ სდებს ბრალს ქართულ მხარეს⁴⁴ და საკუთარ მოხსენებაში ერთი სიტყვივითაც არსად ახსენებს აფხაზეთი დამწერლობის რუსული გრაფიკის საფუძველზე შექმნის პარადოქსულ ფაქტს. ავტორი იმავე წარმატებით უკლის გვერდს მაშინდელი ქართული ინტელიგენციის დამოკიდებულებას აფხაზეთი დამწერლობის შექმნასთან დაკავშირებით. გარდა ამისა, ჰიუიტი არც პეტრე უსლარის ცნობას ეხება, სადაც თავად აფხაზეთი დამწერლობის შექმნელი ამბობდა, რომ აფხაზეთი დამწერლობის ქართული გრაფიკის საფუძველზე შექმნის შემთხვევაში, რუსული ადმინისტრაცია მხოლოდ და მხოლოდ გაართულებდა მთელს კავკასიაში რუსული დამწერლობის გავრცელების პროცესს.⁴⁵ ბუნებრივია, ჯორჯ ჰიუიტის შეხედულებები მკვეთრად სუბიექტურ ხასიათს ატარებს და მეტად შორს დგას მეცნიერულად არგუმენტირებული მსჯელობისგან.

1890 იანი წლების ბოლოდან მეფის რუსეთის კოლონიური პოლიტიკა გამკაცრდა. ამ პერიოდში, აფხაზეთის მიწაზე რუსული ადმინისტრაციის მიერ ხდებოდა გერმანელების, ესტონელების, რუსებისა თუ ბერძნების დასახლება და ამ გზით ადგილობრივი ქართული და აფხაზეთი ეთნიკური ელემენტის შევიწროება. ქართული ენა იღვენებოდა ეკლესიებიდან და სკოლებიდან. საქართველოს ცენტრალურმა არქივმა შემოინახა დოკუმენტი, რომელშიც მთავარმართებელი გოლიცინი და ევზარქოსი ალექსი სწერდნენ სინოდის ობერ-

---

⁴³ ზ. პაპასქირი. აფხაზეთი საქართველოა. თბ. 1998, გვ. 53; ამ მხრივ საინტერესოა ვეიდენბაუმის ნაშრომები: E. Вейденбаум. Путеводитель по Кавказу. По поручению генерал-адъютанта Дондуков-Корсакова, главноначальствующего гражданскою частью на Кавказе. Тифлис. 1888 / E. Вейденбаум. Кавказские этюды. Исследования и заметки. Тифлис. 1901.

⁴⁴ G. Hewitt. The role of scholars in the Abkhazians' loss of trust in the Georgians and how to remedy the situation. HarlemConference-talk. 1st June 1997.

⁴⁵ Г. Жоржوليани. Истрические и политические корни конфликта в Абхазии. Тб. 2000, გვ. 36.

პროკურორს, რომ „სოხუმის ეპარქია მისი ჭარბი აბხაზ და რუს მოსახლეობით სასურველი იქნება გავაცალკეოთ უკიდურესად არა სასურველ ქართულ გავლენისაგან და ამ მიზნისთვის, წერდნენ ისინი, პატარა და მრავალენიან სოხუმის ეპარქიისთვის მისი ყუბანის მხარისათვის შეერთება მეტად სასარგებლო იქნებაო. ყუბანის მხარე ითვლის 1.716.245 სულს წმინდა რუსულ მართლმადიდებლურ მოსახლეობას. ამ მასაში ადვილად გაითქვიფება შავი ზღვის სანაპიროს 100. 000 მრავალენიანი მოსახლეობაო.“⁴⁶

აღნიშნული წერილი ნათელს ჰფენს მეფის რუსეთის ადმინისტრაციის პოლიტიკურ გეგმებს აფხაზეთის ტერიტორიაზე. სწორედ ამ გეგმის მიხედვით, როგორც ცნობილია, 1904 წელს გაგრის ზონა სოხუმის ოლქს ჩამოაჭრეს და შავი ზღვის გუბერნიას მიაკუთვნეს. თუმცა 1905 წლის რევოლუციის მოახლოებასთან ერთად, მეფის რუსეთის მოხელეები ერიდებოდნენ ამგვარი, რადიკალური ექსპანსიონისტური პოლიტიკის გაგრძელებას ცარისტული ადმინისტრაციის მმართველობით ისედაც უკმაყოფილო მოსახლეობაში.

პირველი რევოლუციის შემდგომ, გარკვეული პოლიტიკურ – იდეოლოგიური ცვლილებები იკვეთება მეფის რუსეთის პოლიტიკაში აფხაზეთის მიმართ. 1907 წელს, მოსკოვში, რუსულ ენაზე გამოიცა ლ. ვორონოვის ბროშურა: „აფხაზეთი საქართველო არ არის“,⁴⁷ რომელიც აფხაზეთში სეპარატისტული განწყობების გაღვივების ერთ-ერთ მთავარ იდეოლოგიურ საყრდენად იქცა. ვორონოვის მიხედვით, შუა საუკუნეებიდან მოყოლებული აფხაზეთის სამთავრო ქართული სახელმწიფოს ნაწილი არასოდეს ყოფილა არც პოლიტიკურად და არც ეკლესიურად. ამგვარად, თუკი XIX საუკუნის 60-70 იწლებში რუსეთის ადმინისტრაციის ღინისძიებები აფხაზი ხალხის განადგურებაზე იყო მიმართული, რისი ნათელი მაგალითიც ზემოაღნიშნული „მუჰაჯირობა“ და აფხაზეთის ტერიტორიაზე განხორციელებული შემდგომი ადმინისტრაციული ღონისძიებები იყო, ამჯერად რუსული ადმინისტრაცია კარდინალურად ცვლის პოლიტიკას აფხაზეთში სეპარატისტული „იდეოლოგიურ-მეცნიერული“ საფუძვლების შემზადებით და ამ გზით აფხაზებსა და ქართველებს შორის მტრული დამოკიდებულების გაღვივების მცდელობით.

⁴⁶ საქართველოს ცენტრალური საისტორიო არქივი (სცსა). ფონდი №37. საქმე №2707. ფურც. 1-18. დოკუმენტი გამოქვეყნებულია კრებულში: თედო სახოკია. კრებული. რედ. ა. ავაქიძე, შ. მესხია, გ. ჩიტაია, მ. ჩიქოვანი, ლ. ჯანაშია. საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია. საქართველოს ისტორიის, არქეოლოგიის, ეთნოგრაფიისა და ფოლკლორის სამეცნიერო საზოგადოება. თბ. 1969, გვ. 65.

⁴⁷ Л. Воронов. Абхазия не Грузия. Книгоиздательство «Верность» № 89. Москва. 1907.

აფხაზეთში მეფის რუსეთის პოლიტიკის ლოგიკურ გაგრძელებად გვევლინება 1917-1918 წლების რევოლუციის შემდგომი საბჭოთა რუსეთის პოლიტიკა, რომელიც უფრო მეტად აღრმავებდა ცარისტული რუსეთის მიერ „კულტურულ-საგანმანათლებლო“ ასპარეზზე მიღწეულ შედეგებს.

1917 წლის 10 მარტს შეიქმნა „აფხაზეთის ეროვნული უსაფრთხოების კომიტეტი“ სეპარატისტი ლიდერის ალექსანდრე შარვაშიძის მეთაურობით. იმავე წლის 8 ნოემბერს სეპარატისტთა იმავე ჯგუფმა შექმნა „აფხაზეთა სახალხო საბჭო“. ორივე ორგანიზაცია, პროფ. ზურაბ პაპასქირის მართებული შენიშვნით, წარმოადგენდა აფხაზეთის მოსახლეობის მხოლოდ და მხოლოდ სეპარატისტულად განწყობილი ნაწილის მიერ შექმნილ ერთეულს. აფხაზეთის ტერიტორიაზე მოსახლე სხვა ეთნიკური ჯგუფებისა და სხვა შეხედულებების მქონე ხალხის ნება-სურვილი აბსოლუტურად უგულებელყოფილი იყო ამ ორგანიზაციების მიერ.⁴⁸ აფხაზეთა სახალხო საბჭოს მთავარი მიზანი, სეპარატისტი მეცნიერის სტანისლავ ლაკობას მიხედვით, იმ დროისთვის იყო აფხაზეთის ჩრდილოეთ კავკასიის მთიელთა რესპუბლიკასთან შეერთება.⁴⁹

ამგვარი ვითარების მიუხედავად, ქართულსა და აფხაზეთურ მხარეებს შორის შეთანხმების მიღწევა მაინც მოხერხდა 1918 წლის 9 თებერვალს. შეთანხმების მიხედვით, აფხაზეთის მომავალი პოლიტიკური მოწყობის საკითხი უნდა გადაწყვეტილიყო აფხაზეთის დამფუძნებელი კრების მიერ დემოკრატიულ პრინციპებზე დაყრდნობით. ამასთან ერთად, შეთანხმების მიხედვით, ნებისმიერ ქვეყანასთან ურთიერთობების დამყარებისას ქართულ თუ აფხაზეთურ მხარეს ეს ნაბიჯი ჯერ ერთმანეთთან უნდა შეეთანხმებინა. მკვლევრების, ავთანდილ მენტეშაშვილისა და ზურაბ პაპასქირის მართებული შეკითხვით, თუკი აფხაზეთი, როგორც სეპარატისტი ავტორი სტანისლავ ლაკობა ამტკიცებს, აღნიშნული შეთანხმებით „დამოუკიდებელი“ სახელმწიფო ხდებოდა,⁵⁰ მაშინ რა პოლიტიკური პრინციპის საფუძველზე უნდა მოეხდინა მას საკუთარი საგარეო-პოლიტიკური კურსის შეთანხმება საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკასთან?⁵¹

---

⁴⁸ ზ. პაპასქირი. ნარკვევები თანამედროვე აფხაზეთის ისტორიული წარსულიდან. ნაკვეთი II 1917-1993. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თსუ სოხუმის ფილიალის გამომცემლობა. თბ. 2007, გვ. 6.

⁴⁹ S. Lakoba. History: 1917-1989. The Abkhazians. A Handbook. Edited by G. Hewitt. Curzon. Caucasus World. 1999, გვ. 90.

⁵⁰ S. Lakoba. History: 1917-1989. The Abkhazians. A Handbook, გვ. 90.

⁵¹ ზ. პაპასქირი. ნარკვევები თანამედროვე აფხაზეთის ისტორიული წარსულიდან. ტ. I, გვ.

საქართველოს მიერ დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ, (1918 წლის 26 მაისი) აფხაზი სეპარატისტების მტკიცებით, აფხაზეთი საქართველოს რესპუბლიკის შემადგენლობიდან გამოვიდა, რათა კავკასიის მთიელთა რესპუბლიკის წევრი გამხდარიყო.⁵² ამ შემთხვევაში სეპარატისტ მკვლევრებს მხედველობის მიღმა რჩებათ კიდევ ერთი ქართულ-აფხაზური ხელშეკრულება, რომელიც 1918 წლის 11 ივნისს გაფორმდა და რომლის მიხედვითაც, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ფარგლებში არსებობდა აფხაზეთის საქმეთა მინისტრი. აფხაზეთის შიდა საქმეებს უნდა გასძლოლოდა აფხაზთა სახალხო კრება, რომელიც საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკიდან ფინანსდებოდა. გარდა ამისა, საჭიროების შემთხვევაში, საქართველოს ეროვნულ გვარდიას უნდა ეზრუნა აფხაზეთის უსაფრთხოებაზე.⁵³

ზემოაღნიშნული შეთანხმება რა თქმა უნდა ბოლშევიკების ინტერესებში არ შედიოდა. ამიტომაც, მათი წაქეზებით, 1918 წლის ივნისში აფხაზეთის ტერიტორიაზე ეწყობოდა სხვადასხვა სამხედრო პროვოკაციები. შექმნილ ვითარებაში, 11 ივნისის ქართულ-აფხაზური შეთანხმების საფუძველზე, აფხაზთა სახალხო საბჭომ სამხედრო დახმარება სთხოვა საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკას. პასუხად, 19 ივნისს ქართველი გენერალი გიორგი მაზნიაშვილი დაინიშნა აფხაზეთის გენერალ გუბერნატორად. ქართველი გენერალი 300 კაციან აფხაზურ ქვედანაყოფთან ერთად იბრძოდა ბოლშევიკების წინააღმდეგ აფხაზეთში. 28 ივნისისთვის მათ ერთობლივად გაათავისუფლეს აფხაზეთის ჩრდილოეთით ქალაქი გაგრა ბოლშევიკებისგან.⁵⁴

როგორც სეპარატისტი ავტორი სტანისლავ ლაკობა აღნიშნავს, 1918 წლის ივნისის მოვლენები წარმოადგენდა სხვას არაფერს თუ არა აფხაზეთის ტერიტორიის პირდაპირ და ღია ოკუპაციას ქართული ეროვნული გვარდიის მიერ. ავტორი არცერთი სიტყვით არ ახსენებს ზემოაღნიშნულ 11 ივნისის შეთანხმებას, ბოლშევიკურ საფრთხეს აფხაზეთში და ასევე აფხაზთა სახალ-

11; А. Ментешавили. Исторические предпосылки современного сепаратизма в Грузии, გვ. 75

⁵² S.Lakoba. History: 1917-1989, გვ. 90.

⁵³ ზ. პაპასქირი. ნარკვევები თანამედროვე აფხაზეთის ისტორიული წარსულიდან. ტ. I, გვ. 16; А. Ментешавили. Исторические предпосылки современного сепаратизма в Грузии, გვ. 22.

⁵⁴ Д. Гамахария, Б. Гогия. Абхазия – Историческая область Грузии. (Историография, документы и материалы, комментарии) С древнейших времён до 30-х годов XX века. Тбилиси. 1997, გვ. 753-766; ზ. პაპასქირი. ნარკვევები თანამედროვე აფხაზეთის ისტორიული წარსულიდან, გვ. 18.

ხო საბჭოს თანხმობასა და თხოვნას ქართული ეროვნული გვარდიის მიერ აფხაზეთის ტერიტორიიდან ბოლშევიკების განდევნის შესახებ. მთელი ამ პერიოდის მოვლენები ლაკობას ნაშრომში წარმოჩენილია, როგორც „ქართული იმპერიალიზმის“ გამოვლინება აფხაზი ხალხის მიმართ.⁵⁵

იმავე კონტექსტს იყენებს ლაკობა აფხაზთა სახალხო საბჭოს რეორგანიზებაზე საუბრისას, რომელიც 1918 წლის აგვისტოში საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მიერ განხორციელდა.⁵⁶ როგორც დღეისათვის ქართულ ისტორიოგრაფიაშია ცნობილი, იმ დროისთვის, თავად აფხაზთა სახალხო საბჭო იყო ორად გაყოფილი – აფხაზეთის ტერიტორიაზე თურქული სამხედრო კონტიგენტის ყოფნის მომხრეებსა⁵⁷ და საქართველოსთან ალიანსის მომხრე ჯგუფებს შორის. ამ პერიოდში, თავად აფხაზთა სახალხო საბჭოს მოთხოვნით მოხდა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის მიერ საბჭოს დათხოვნა და პრო-თურქულად განწყობილ დეპუტატთა გაძევება აფხაზეთის ტერიტორიიდან.⁵⁸ საბჭოს უმეტესობამ მხარი დაუჭირა აღნიშნული ორგანოს რეორგანიზებას და როგორც ცნობილია, სახალხო საბჭოს წინააღმდეგ არანაირ ძალისმიერ მოქმედებას არ ჰქონია ადგილი საქართველოს რესპუბლიკის მთავრობის მხრიდან.

მეორე შემთხვევა, აფხაზთა სახალხო საბჭოს დათხოვნისა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის მიერ, დაკავშირებულია 1918 წლის ოქტომბერში ალექსანდრე შარვაშიძისა და მისი მომხრეების მიერ, აფხაზეთის ტერიტორიიდან საქართველოს რესპუბლიკის ეროვნული გვარდიის გაძევების მიზნით, ალექსეევისა და დენიკინის, ანტი-ბოლშევიკური, მოხალისე არმიისათვის დახმარების თხოვნასთან. მოხალისეთა არმიამ თანხმობა განაცხადა აფხაზთა დახმარებაზე.⁵⁹ აღნიშნულ ვითარებაში, 10 ოქ-

---

⁵⁵ S.Lakoba. History: 1917-1989.

⁵⁶ S.Lakoba. History: 1917-1989.

⁵⁷ დღეისათვის აზრთა სხვადასხვაობაა იმ დროისათვის თურქული ნაწილების აფხაზეთის ტერიტორიაზე ყოფნის შესახებ. ქართული ისტორიოგრაფიის მიხედვით, თურქული სამხედრო ნაწილები აფხაზეთის ტერიტორიაზე თავად აფხაზთა სახალხო საბჭოს ზოგიერთი წევრის თანხმობით იქნა განლაგებული. შწორედ აღნიშნულ წევრთა წინააღმდეგ აიძალდეს ხმა სახალხო საბჭოს სხვა წევრებმა და შემდგომ საქართველოს მთავრობამ, რომელმაც თავის მხრივ, მკაცრი ზომები გაატარა აფხაზთა სახალხო საბჭოს პრო-თურქული ფრთის მიმართ, მათი დაკავებით. ლაკობა არც კი ახსენებს აღნიშნულ ფაქტს.

⁵⁸ დ. ჩიტაია. აფხაზეთის საკითხი საქართველოს პირველ რესპუბლიკაში. აფხაზეთის სახალხო საბჭო 1917-1921 წლებში. სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. თბ. 2006, გვ. 221.

⁵⁹ А. Ментешашвили. Исторические предпосылки современного сепаратизма в Грузии, გვ. 27.

ტომბერს აფხაზთა სახალხო საბჭოს რამდენიმე წევრის ხელმოწერით, თბილისში გამოიგზავნა დეკრეტი, რომელიც საქართველოს რესპუბლიკის მთავრობას აფრთხილებდა მოახლოებული საფრთხის შესახებ და სთხოვდა აფხაზთა სახალხო საბჭოს დროებით დაშლას და ამასთან ერთად, საბჭოს არჩევნებამდე საქართველოს მთავრობის მიერ აფხაზეთის ტერიტორიის ეფექტური კონტროლის განხორციელებას.⁶⁰

სახალხო საბჭოს არჩევნები დაგეგმილი იყო 1919 წლის 13 თებერვლისთვის. მანამდე აფხაზეთი იმართებოდა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სპეციალური კომისრის ბენიამინ ჩხიკვიშვილის მიერ.⁶¹ აღნიშნული პერიოდი – 1918 წლის ოქტომბრიდან 1919 წლის თებერვლამდე, სტანისლავ ლაკობას თქმით, წარმოადგენდა საქართველოს მიერ აფხაზეთის დაუფარავი ოკუპაციის პერიოდს.⁶² აღსანიშნავია ასევე, რომ აღნიშნული არჩევნები ფინანსდებოდა საქართველოს რესპუბლიკის ბიუჯეტიდან, რისთვისაც 10 მლნ-ზე მეტი რუბლი იყო გამოყოფილი.⁶³

13 თებერვლის არჩევნების შედეგების მიხედვით, აფხაზთა სახალხო საბჭო შედგებოდა 12 ეთნიკურად აფხაზი, 10 ქართველი და 5 სხვა ეროვნების წარმომადგენლისგან.⁶⁴ აღნიშნული არჩევნების პარალელურად ტარდებოდა ასევე საქართველოს დამფუძნებელი კრების არჩევნები, რომლის შედეგადაც საქართველოს პარლამენტში 5 დეპუტატი იკავებდა ადგილს აფხაზეთიდან, მათგან 3 აფხაზი, ერთი რუსი და ერთი ბერძენი, რაც შოთა მალაშვიას მართებული შენიშვნით: „ერთმნიშვნელოვნად ამხელს „კრემლის ისტორიკოსების“ მიერ გავრცელებულ სიყალბეს დამოუკიდებელი საქართველოს მაშინდელი მთავრობის „მოვინისტურ-ნაციონალისტური“ პოლიტიკის შესახებ“.⁶⁵

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის კონსტიტუციის მიღებამდე, ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი დოკუმენტი, რომელშიც აფხაზეთი საქართველოს ნაწილად მოიხსენიება არის რუსეთის სოციალისტურ ფედერაციულ საბჭოთა რესპუბლიკასა და საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკას შორის 1920 წლის 7 მაისს გაფორმებული მოსკოვის სამშვიდობო ხელ-

⁶⁰ Д. Гамахария, Б. Гогия. Абхазия – Историческая область Грузии, გვ. 85-86.

⁶¹ Д. Гамахария, Б. Гогия. Абхазия – Историческая область Грузии, გვ. 424-425.

⁶² შ.Lakoba. History: 1917-1989.

⁶³ А. Ментешавили. Исторические предпосылки современного сепаратизма в Грузии, გვ. 33.

⁶⁴ დ. ჩიჭაია. აფხაზეთის საკითხი საქართველოს პირველ რესპუბლიკაში, გვ. 470-471.

⁶⁵ შ. მალაშვია. კონფლიქტების ანატომია. გამომცემლობა „ფორმა“. თბ. 2011, გვ. 79-80.

შეკრულება, რომლის მესამე მუხლშიც პირდაპირ იყო ნათქვამი, რომ საქართველოსა და რუსეთს შორის საზღვარი გადიოდა მდინარე ფსოლზე,⁶⁶ შესაბამისად, ამ ხელშეკრულების მიხედვით, საბჭოთა რუსეთი ოფიციალურად ადასტურებდა აფხაზეთის არსებობას საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის შემადგენლობაში.

აღნიშნული დოკუმენტი ვერ იქცა დაბრკოლებად საბჭოთა რუსეთის იმპერიისთვის 1921 წლის 25 თებერვალს, როდესაც მე-11 წითელი არმიის დახმარებით მოხდა საქართველოს ძალით გასაბჭოება. ამ მოვლენამდე მხოლოდ 4 დღით ადრე იქნა მიღებული საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის კონსტიტუცია, რომლის 107-ე მუხლის მიხედვით, აფხაზეთს ენიჭებოდა ავტონომიური მმართველობის უფლება საქართველოს შემადგენლობაში.⁶⁷ მოგვიანებით, მარტის დასაწყისში მე-9 წითელი არმია უკვე აფხაზეთის მიმართულებიდან შემოიჭრა საქართველოში და 4 მარტს დაიკავა სოხუმი. მარტის დასასრულს საბჭოთა წითელი არმია უკვე ფაქტობრივად მთელს საქართველოს ტერიტორიას აკონტროლებდა.

შიდა ქართლი – ცხინვალის რეგიონი

ცარისტული იმპერიის მიერ 1801 წელს ქართლ-კახეთის სამეფოს გაუქმების შემდეგ, საქართველოს ტერიტორია რუსეთის იმპერიის ადმინისტრაციულ სისტემაში ორ ნაწილად – თბილისისა და ქუთაისის გუბერნიებად გაიყო. ცხინვალის რეგიონი, რომელიც ამ დროისთვის შიდა ქართლის შემადგენლობაში შედიოდა, თბილისის გუბერნიის შემადგენლობაში მოექცა.

კავკასიის რუსული არქეოგრაფიული კომისიის ცნობების თანახმად, 1802 წელს ცხინვალის რეგიონში ცხოვრობდა მხოლოდ და მხოლოდ ეთნიკურად ქართველი, ებრაელი და სომეხი მოსახლეობა.⁶⁸ ებრაელებისა და სომეხების დიდი რაოდენობით ცხოვრებას ცხინვალში, მკვლევარ ანზორ თოთაძის მართებული შენიშვნით, განაპირობებდა ამ ქალაქის მდებარეობა ჩრდილოეთ კავკასიის, ქართლისა და ზემო რაჭის სავაჭრო გზებზე.⁶⁹ ოსური და-

---

⁶⁶ Государственный Архив Грузинской Демократической Республики. Мирный договор между Россией и Грузией. М. 1920.

⁶⁷ საქართველოს კონსტიტუცია. იხ.: <http://constitution.parliament.ge/uploads/masalebi/1921-konstitucia.pdf>

⁶⁸ Акты собранные кавказской археографической комиссией. Т. I. Тиф. 1866.

⁶⁹ ა. თოთაძე. ოსები საქართველოში. მითი და რეალობა. თბ. 2006, გვ. 30.

სახლებები, როგორც აღვნიშნეთ, ამ პერიოდში არსებობდა ცხინვალის ჩრდილოეთით კავკასიონის მთისწინეთში.

XIX საუკუნეში, საქართველოს ტერიტორიაზე ოსებსა და ქართველებს შორის ურთიერთობა ხასიათდება მათი ერთად ბრძოლით ცარისტული ადმინისტრაციის წინააღმდეგ. ამ მხრივ საგულისხმოა მკვლევარ ალექსანდრე მღებრიშვილის ნაშრომი: „რუსულ-ქართული ურთიერთობები და ქართველთა და ოსთა ერთობლივი ბრძოლა რუსული კოლონიალისტური პოლიტიკის წინააღმდეგ კავკასიაში.“⁷⁰ – რომელშიც ავტორი მეტად საინტერესოდ მიმოიხილავს ოსთა და ქართველთა ანტირუსულ გამოსვლებს XIX საუკუნეში და იმ გამოხმაურებებს, რომელთაც ეს გამოსვლები ჰპოვებდა თანადროულ რუსულ წყაროებში.

მღებრიშვილის ნაშრომიდან ვიგებთ, რომ ოსები მტკიცე მხარდაჭერას გამოხატავდნენ ქართველი ბატონიშვილების მიერ 1801 წელს ქართლ-კახეთის სამეფოს გაუქმების შემდეგ ქვეყანაში გაშლილ ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობისადმი. ოსთა რაზმები თავს ესხმოდნენ რუსულ სამხედრო შენაერთებს, საგუშაგოებს და მნიშვნელოვან ზიანს აყენებდნენ მათ.⁷¹ ამ კუთხით, მკვლევარს მეტად საინტერესო წყარო მოჰყავს რუსი ავტორის ა. სოკოლოვის სახით, რომლის მიხედვითაც ბაგრატიონებს მოუსყიდავთ ოსები მეფის რუსეთის წინააღმდეგ საბრძოლველად: «Осетинцы, в горах живущие, по дороге из России в Грузию, были подкуплены Багратионами, с тем, чтобы они препятствовали проходу войск из России в Грузию».⁷²

ქართული სახელმწიფოებრიობისა და ბაგრატიონთა დინასტიის აღდგენისაკენ იყო მიმართული ოსთა 1810-1811 წლის აჯანყებები, რომელიც დაიწყო ცხინვალის ჩრდილოეთიდან და რომელსაც ხელმძღვანელობდა სოლომონ II -ის მიერ ახალციხის საათაბაგოდან ჩამოყვანილი ლეონ (ლევან) იულონის ძე ბაგრატიონი. აღნიშნული აჯანყება საბოლოოდ მარცხით დას-

⁷⁰ ა. მღებრიშვილი. რუსულ-ქართული ურთიერთობები და ქართველთა და ოსთა ერთობლივი ბრძოლა რუსული კოლონიალისტური პოლიტიკის წინააღმდეგ კავკასიაში. II საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია. ქართულ-ოსურ ურთიერთობათა განვითარების პერსპექტივები: „ნართების ეპოსის კვლევის თანამედროვე პრინციპები და მეთოდოლოგია.“ 13-15 ოქტომბერი. შრომების კრებული. თბ. 2016, გვ. 155-165.

⁷¹ ა. მღებრიშვილი. რუსულ-ქართული ურთიერთობები და ქართველთა და ოსთა ერთობლივი ბრძოლა რუსული კოლონიალისტური პოლიტიკის წინააღმდეგ კავკასიაში, გვ. 158.

⁷² ა. მღებრიშვილი. რუსულ-ქართული ურთიერთობები და ქართველთა და ოსთა ერთობლივი ბრძოლა რუსული კოლონიალისტური პოლიტიკის წინააღმდეგ კავკასიაში; А. Соколов. Путешествие моё в имеретию с линии кавказской. Москва. 1874, гв. 123.

რულდა. მეფის რუსეთის რეგულარული სამხედრო არმიის მიერ ჩატარებული ოპერაციის შედეგად, ჯერ დააკავეს, ხოლო შემდეგ უკვე ლიკვიდირება მოახდინეს 80 მდე აჯანყებულისა ოსთა რაზმიდან.⁷³

ამგვარად, როგორც ვხედავთ, მეფის ადმინისტრაცია, აფხაზეთის მსგავსად, არც ოსების მიმართ იშურებდა სადამსჯელო სამხედრო-პოლიტიკურ ზომებს. XIX საუკუნის დასაწყისიდან მოყოლებული ოსები ქართველებთან ერთად, მეფის რუსეთის ადმინისტრაციისთვის „დამნაშავე“ (ხაზგასმა ჩვენია კ.ე) ხალხია. ამ მხრივ საინტერესოა რუსი მეცნიერის დ. ლავროვის ნაშრომი: «Заметки об Осетии и осетинах». – რომელიც ზემოაღნიშნული მკვლევრის, ალექსანდრე მღებრიშვილის ნაშრომშია მოცემული. აღწერს რა, ოსი ხალხის წეს-ჩვეულებებს და ყოფას, ლავროვი საუბრობს ქართველ ბატონიშვილთა მიმართ მათ ერთგულებაზე და ოსთა მიერ რუსეთის სამხედრო ნაწილებზე განხორციელებულ თავდასხმებზე, ამ ხალხს „მტაცებლებად“ (Хищники – სტილი დაცულია კ.ე) მოიხსენიებს.⁷⁴

აღნიშნულ მოვლენებზე საუბრობს სეპარატისტი მეცნიერი მარკ ბლიევი თავის ნაშრომში: «Осетия в первой трети XIX века» – და აღნიშნავს, რომ ქართველი ბატონიშვილები ამ პერიოდში ცდილობდნენ ოსთა მაღალი სოციალური წრეების მიმხრობას მეფის რუსეთის ადმინისტრაციის წინააღმდეგ.⁷⁵ იმავე კონტექსტში საუბრობს ბლიევი 1810 წლის აჯანყებაზეც ლევან ბატონიშვილის მეთაურობით. ავტორის მიხედვით ლევანის ამოცანას წარმოადგენდა (стояла задача – სტილი დაცულია კ.ე) ოსი ხალხის აჯანყება რუსული ადმინისტრაციის წინააღმდეგ.⁷⁶ ამგვარად, სეპარატისტი ავტორი ვერ უარჰყოფს მეფის რუსეთის წინააღმდეგ ქართველთა და ოსთა ერთობლივი ბრძოლის ფაქტს XIX საუკუნის დასაწყისში, თუმცა განსხვავებულ კონტექსტში წარმოკვიდგენს აღნიშნულ მოვლენებს, რადგან ცხადია, რომ ბატონიშვილის მიზანი გაცილებით უფრო ფართო, საერთო-ქართულ სახელმწიფოებრივ მნიშვნელობას ატარებდა, ვიდრე კოკნრეტულად ოსი ხალხის რუსეთის წინააღმდეგ გამოსვლის მობილიზება იყო. ეს უკანასკნელი ფაქტი ბატონ-

---

⁷³ მ. ტავაშვილი. ოსების ბრძოლა ქართული სახელმწიფოებრიობის აღსადგენად 1810-1811 წლებში. იხ.: http://expertclub.ge/portal/cnid_9067/alias_Expertclub/lang_ka-GE/tabid_2546/default.aspx

⁷⁴ ა. მღებრიშვილი. რუსულ-ქართული ურთიერთობები და ქართველთა და ოსთა ერთობლივი ბრძოლა რუსული კოლონიალისტური პოლიტიკის წინააღმდეგ კავკასიაში, გვ. 161; Д. Лавров. Заметки об Осетии и осетин. Тиф. 1883.

⁷⁵ М. Блиев. Осетия в первой трети XIX века. Орджоникидзе. 1964, გვ. 60.

⁷⁶ М. Блиев. Осетия в первой трети XIX века, გვ. 113.

ნიშვილის საერთო-სახელმწიფოებრივი გეგმის მხოლოდ ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილი შეიძლება ყოფილიყო.

ამასთან ერთად, უთუოდ აღნიშვნის ღირსია ასევე ოსთა თარეშები საქართველოს ტერიტორიაზე, რომელიც, ბუნებრივია ზოგად-ქართულ სახელმწიფოებრივ ინტერესებს ძლიერ აზიანებდა. ამის შესახებ საუბრობს XIX საუკუნის ქართველი საზოგადო მოღვაწე სოფრომ მგალობლიშვილი: „ლეკთა თარეში რა მოსატანია, ან რა შესადარებელია ოსთა თარეშობასთან. ოსები ყველა თავად მაჩაბლებისა და ერისთავების ყმები იყვნენ, შემდეგ და შემდეგ, როცა გამრავლდნენ, სხვადასხვა თავადთა და აზნაურთა მამულებში გაიხიზნენ და მოედვნენ თითქმის მთელს ქართლის მთა-ტყეებსა.“⁷⁷ ამ მხრივ საინტერესოა 1824 წლის, გენერალ ხონევის პატაკი გენერალ ერმოლოვის მიმართ, რომელიც მკვლევარ ანზორ თოთაძეს აქვს მოყვანილი საკუთარ ნაშრომში. აღნიშნულ პატაკში ხონევი აღნიშნავდა: „იმისათვის, რომ შეწყდეს ქართველებზე თავდასხმები და მათი ძარცვა-გლეჯა ოსების მხრიდან, ქართლის მცხოვრებთ უნდა მივცეთ საშუალება დაიცვან თავი მძარცველთაგან იარაღით ისე, როგორც კახეთის მცხოვრებნი იცავენ თავს ლეკებისაგან.“⁷⁸

საფიქრებელია, რომ სწორედ ქართლის მაშინდელ მცხოვრებთა პასუხს ოსთა თარეშებზე, სეპარატისტული ლიტერატურის ზემოაღნიშნული წარმომადგენელი ბლიევი უწოდებს ქართველ თავადთა მიერ ოსების მიმართ განხორციელებულ „გენოციდს“ XIX საუკუნის 30-50 იან წლებში.⁷⁹

ამგვარად, XIX საუკუნის მანძილზე ქართულ-ოსურ ურთიერთობაში ორი მთავარი და თვისობრივად ურთიერთსაწინააღმდეგო ტენდენცია იკვეთება: 1. საუკუნის დასაწყისში ოსებისა და ქართველების ერთბლივი ბრძოლა მეფის რუსეთის კოლონიური პოლიტიკის წინააღმდეგ და 2. ოსთა გაუთავებელი თარეშები ყოფილი ქართლის სამეფოს ტერიტორიაზე, რის გამოც XIX საუკუნის შუა ხანებში თავად რუსული ადმინისტრაციის წარმომადგენლებიც კი საუბრობენ აღნიშნულ პრობლემაზე.

რაც შეეხება თავად ტერმინს „სამხრეთ ოსეთი“ – მკვლევარ სოლომონ ლეკიშვილის მიხედვით, პირველად ეს ტერმინი გამოყენებულ იქნა 1830 წელს წერილების სერიაში, რომელიც დაიბეჭდა გაზეთ „ტიფლისკი ვედო-

⁷⁷ ს. მგალობლიშვილი. მოგონებანი. ტფილისი. 1938, გვ. 22-23.

⁷⁸ ა. თოთაძე. ოსები საქართველოში, გვ. 31; Акты кавказской археографической комиссии. Т. VI. Тиф. 1874, გვ. 690.

⁷⁹ М. Блиев. Южная Осетия в коллизиях Российско-Грузинских отношений. Москва. 2006, გვ. 171.

მოსტში“ (№72-86), თუმცა ლეკიშვილის ლოგიკური შენიშვნით, როგორც ჩანს, კორესპონდენტმა ეს ტერმინი საკუთარი ინიციატივით გამოიყენა, რადგან 1830 წელს გრაფ პასკევიჩის სამხედრო მინისტრ – ჩერნიშევისადმი წარდგენილ ანგარიშში მოხსენიებულნი არიან: „კავკასიის მთიანეთის სამხრეთით მდებარე ჩრდილოეთ ქართლის ოსები.“⁸⁰ პასკევიჩი ერთი სიტყვითაც კი არ ახსენებს „სამხრეთ ოსეთს“.

1828-1915 წლებში რუსულ პერიოდულ გამოცემებში „სამხრეთ ოსეთი“ მხოლოდ 13 ჯერ იქნა გამოყენებული. 1825-1912 წლების ქართულ პერიოდულ გამოცემებში კი, ავტორის მიხედვით, ეს ტერმინი საერთოდ არ გამოიყენებოდა. ამ ტერმინს არ იყენებენ ასევე კავკასიის თემატიკაზე მომუშავე ცნობილი რუსი მეცნიერები – ლუბროვინი, კოვალევსკი, მილერი, უვაროვა, ზაგურსკი და ა.შ.⁸¹

რაც შეეხება ოსურ დამწერლობას, საინტერესოა, რომ აფხაზური დამწერლობისგან განსხვავებით, ოსური ანბანი 1802 წელს ქართული გრაფიკის საფუძველზე შექმნა იოანე იალღუზიძემ (1770-1830), რომელიც 1821 წელს დაიბეჭდა თბილისის სტამბაში. მოგვიანებით ის შეცვალა რუსი მეცნიერის ანდრეი შეგრენის მიერ 1844 წელს შექმნილმა სლავეურმა ანბანმა.⁸²

ქართული სამეცნიერო-კულტურული წრეების დამოკიდებულება ოსთა ენისა და კულტურისადმი მეტად პოზიტიური იყო XIX-XX საუკუნეებში. დიდი ღვაწლი მიუძღვის ოსური ხალხური ზეპირსიტყვიერების შეკრებაში ქართველ საზოგადო მოღვაწეს დანიელ ჭონქაძეს, რომელიც 1855 წლიდან თბილისის სასულიერო სემინარიაში ოსურ ენას ასწავლიდა. მის მიერ ჩაწერილი ოსური ხალხური შემოქმედების ნიმუშების ნაწილი გამოიცა 1868 წელს პეტერბურგში.⁸³ გარდა ამისა, დიდი წვლილი აქვს შეტანილი ოსური ენის შესწავლასა და განვითარებაში აკადემიკოს გიორგი ახვლედიანს. 1906 წელს თბილისში დაარსდა „ოსური გამომცემლობის საზოგადოება“, რომელმაც თბილისში მცხოვრები ოსი ახალგაზრდებისთვის გახსნა სკოლა, სადაც სწავლა ოსურ ენაზე მიმდინარეობდა. პირველი ოსური დრამატული თეატრი

---

⁸⁰ ს. ლეკიშვილი. როდის გაჩნდა ტერმინი „სამხრეთ ოსეთი“?. იხ.: „ოსთა საკითხი.“ კრებული. რედ. ა. ბაქრაძე და ო. ჩუბინიძე. გორი. 1996, გვ. 261.

⁸¹ С. Лекишвили. Когда возник термин «Южная Осетия». «Осетины в Грузии». Сборник. Универсал. Тб. 2015, გვ. 222-223.

⁸² ვ. ითონიშვილი. კავკასია და კავკასიელები. თბ. 2007, გვ. 79-80.

⁸³ Осетинские тексты собранные Д. Чонкадзе и В. Цороевым. Записки академии наук. Том XIV. СПб. 1868.

საქართველოში დაარსდა 1931 წელს, ხოლო 1932 წელს ცხინვალში გაიხსნა პედაგოგიური ინსტიტუტი.⁸⁴

1843 წელს ზემოაღნიშნული თბილისის გუბერნიის ტერიტორიაზე, ცარიტული ადმინისტრაციის გადაწყვეტილებით შეიქმნა ოსეთის სამხედრო ოლქი (ოსეთის სამხედრო ოკრუგი). აღნიშნული ტერიტორია მომავალი „სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის“ მხოლოდ მესამედს იკავებდა.

ამგვარმა ტერიტორიულ-ადმინისტრაციულმა მოწყობამ გასტანა 1922 წლამდე, როდესაც უკვე ბოლშევიკური მთავრობის მიერ ხელოვნურად შეიქმნა „სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი“. ბოლშევიკური მთავრობის ამ ნაბიჯმა, შეცვალა და სრულიად ახალ საფეხურზე გადაიყვანა მეფის რუსეთის პოლიტიკა საქართველოს ტერიტორიაზე მცხოვრები ოსი ხალხის მიმართ.

ზოგადად კავკასიაში საბჭოთა ოკუპაციის ისტორიიდან ცნობილია, რომ საკუთარი გავლენის დასამყარებლად ამა თუ იმ ტერიტორიაზე, საბჭოთა ადმინისტრაცია იყენებდა ე.წ. „რევოლუციურ კომიტეტებს“, რომელთაც, თავის მხრივ, ევალდებოდათ „ხალხთა აჯანყებების“ ინსცენირება მომავალი იმპერიის სხვადასხვა კუთხეში. საბოლოოდ წითელი არმია სწორედ ამგვარი ხალხთა აჯანყებების „ქომაგად“ ევლინებოდა „ჩაგრულ“ (ხაზგასმა ჩვენია კე) ხალხებს. იმავე სცენარით მოხდა 1921 წლის თებერვალში თბილისისა და შემდგომ უკვე მთელი საქართველოს გასაბჭოება.

ერთ-ერთი პირველი ანტიქართული აჯანყება ცხინვალისა და ჯავის რეგიონებში მცხოვრები ოსების მიერ მოხდა 1918 წლის 14 მარტს სოფელ ერედვში. 18 მარტს აჯანყებულებმა ცხინვალი აიღეს და აქ საბჭოთა ხელისუფლება გამოაცხადეს. აჯანყებულთა მთავარ მიზანს წარმოადგენდა არარსებული „სამხრეთ ოსეთის“ საქართველოსგან გამოყოფა და საბჭოთა რუსეთთან შეერთება.⁸⁵ 1919 წლის 12 ივნისს ქალაქ ჯავაში სეპარატისტულად განწყობილი, საქართველოს ტერიტორიაზე მცხოვრები ეთნიკური ოსების მიერ შეიქმნა „სამხრეთ ოსეთის საოლქო კომიტეტი“.

1920 წლის 28 მარტს სეპარატისტულმა ძალებმა ჩამოაყალიბეს „სამხრეთ ოსეთის რევოლუციური კომიტეტი“. იმავე წლის მაისში, იმავე სამხედრო ჯგუფებმა დაიკავეს ქ. ჯავას მიმდებარე ტერიტორიები და გამოაცხა-

⁸⁴ ა. თოთაძე. ოსები საქართველოში, გვ. 101.

⁸⁵ ა. მღებრიშვილი. რუსულ-ქართული ურთიერთობები და ქართველთა და ოსთა ერთობლივი ბრძოლა რუსული კოლონიალისტური პოლიტიკის წინააღმდეგ კავკასიაში, გვ. 162.

დეს საბჭოთა მმართველობის შექმნის შესახებ ამ ტერიტორიაზე. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის შეიარაღებულმა ძალებმა, ვალიეო ჯუღელის მეთაურობით, აღვეთეს ოსთა გამოსვლები.⁸⁶ სწორედ აღნიშნული მომენტი მოიხსენიება ოსი სეპარატისტი ავტორების მიერ, როგორც „პირველი ომი საქართველოსა და ოსეთს შორის“.⁸⁷

იმავე წლის 8 ივნისს რევოლუციური კომიტეტის მიერ გამოცემული დეკრეტის მიხედვით, „სამხრეთ ოსეთის რევოლუციური კომიტეტის“ იურისდიქცია ვრცელდებოდა ქ. ონიდან დუშეთამდე. ამ შემთხვევაში რევკომის მუშების მთავარი მოთხოვნას აღნიშნული ტერიტორიის რუსეთის შემადგენლობაში შესვლა წარმოადგენდა.⁸⁸ ამგვარად, როგორც ვხედავთ, ბოლშევიკების მთავარ მიზანს წარმოადგენდა საქართველოს ტერიტორიაზე დესტაბილიზაციის მოწყობა, რაც საქართველოს ტერიტორიის უფრო ეფექტურად კონტროლის საშუალებას მისცემდა.

1921 წლის 31 ოქტომბერს, საქართველოს ოკუპაციიდან თითქმის ნახევარი წლის შემდეგ, კავკასიის საბჭოთა ბიურომ დაამტკიცა შიდა ქართლის ტერიტორიაზე მოსახლე ოსებისთვის ავტონომიის მინიჭების საკითხი, რომელსაც მოგვიანებით, 1922 წლის 20 აპრილს ეწოდა „სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი“.⁸⁹ ამგვარად, საბჭოთა კავშირის იმპერიალისტური პოლიტიკის გამოისობით, ავტონომიური სტატუსი მიენიჭა ისეთ ტერიტორიულ ერთეულს, რომელსაც მანამდე არასოდეს უარსებია საქართველოს ტერიტორიაზე.

აღნიშნული მოვლენის ტრაგიულობა კიდევ უფრო ცხადი გახდება თუკი გადავხედავთ შიდა ქართლში მოსახლე ეთნიკურად ოსი მოსახლეობის დინამიკას XIX საუკუნის ბოლოსა და XX საუკუნის დასაწყისისთვის. 1886 წლის საოჯახო სიების მიხედვით, ცხინვალში ცოვრობდა 3832 კაცი, აქედან: 1135-ქართველი, 1953 – ებრაელი და 744-სომეხი. ამ პერიოდში ცხინვალში, როგორც ვხედავთ, არცერთი ოსი არ ცხოვრობს.⁹⁰ 1922 წელს შექმნილ „სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ოლქში“ კი მხოლოდ და მხოლოდ 613 ეთ-

---

⁸⁶ ა. მღებრიშვილი. რუსულ-ქართული ურთიერთობები და ქართველთა და ოსთა ერთობლივი ბრძოლა რუსული კოლონიალისტური პოლიტიკის წინააღმდეგ კავკასიაში.

⁸⁷ Из истории Южной Осетии. об.: http://osetins.com/books_ist_osetia

⁸⁸ შ. მალაშხია. კონფლიქტების ანატომია, გვ. 138.

⁸⁹ შ. მალაშხია. კონფლიქტების ანატომია.

⁹⁰ Свод статистических данных о населении Закавказского края, излечённых из посемейных списков 1886 года. Тиф. 1893.

ნიკურად ოსი ცხოვრობდა 1 436 ქართველთან, 1 651 ებრაელთან და 765 სომეხთან ერთად.⁹¹

ამგვარად, როგორც ვნახეთ, ქართველ და აფხაზ, ისევე როგორც ქართველ და ოს ხალხებს შორის ურთიერთობის გამწვავებაზე აქტიურად „ზრუნავდა“ ჯერ მეფის რუსეთის, ხოლო მოგვიანებით საბჭოთა რუსეთის ადმინისტრაცია. მიუხედავად სხვადასხვაგვარი ისტორიული წინაპირობებისა, რომელნიც აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონებში ისტორიულად ჩამოყალიბდა, რუსული იმპერია მაინც „წარმატებით“ ახორციელებდა საკუთარ პოლიტიკას ორივე რეგიონში.

მიუხედავად იმისა, რომ საბჭოთა რუსეთის მიერ აფხაზეთსა და ცხინვალის რეგიონში განხორციელებული ვერცერთი ნაბიჯი ვერ ჯდება ვერანაირ ლეგიტიმურ საკანონმდებლო ჩარჩოში, მათ მაინც შეძლეს მიედწიათ ორი მთავარი მიზნისთვის ამ რეგიონებში: 1. მათ განახორციელეს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ტერიტორიის ოკუპაცია; 2. აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონში სეპარატისტული განწყობების კულტივირებითა და მათთვის პოლიტიკური სტატუსის მინიჭებით, საბჭოთა ადმინისტრაციამ ხელსაყრელი ბერკეტი შეიქმნა საქართველოს კონტროლისთვის მომავალში. *divide et impera*-ს პრინციპის გამოყენებით საბჭოთა ხელისუფლებამ საქართველოს მიერ მომავალში დამოუკიდებლობის სურვილისა და მისწრაფებების აღსაკვეთი მექანიზმი შეიმუშავა, რომლითაც დღემდე წარმატებით ახერხებს საქართველოს სახელმწიფო სუვერენიტეტის შელახვას.

დასკვნა

XIX საუკუნის მანძილზე კოსოვოსა და საქართველოს კონფლიქტური რეგიონების ისტორიული განვითარება კარდინალურად განსხვავებულ სურათს გვაჩვენებს.

საუკუნის დასაწყისიდან მოყოლებული, კოსოვოს ვილაიეთი პორტას დაქვემდებარებული ალბანელი ბეგების მიერ იმართებოდა. ამასთან ერთად, როგორც ვნახეთ, კოსოვოს ტერიტორიაზე მოსახლეობის უმეტესობას ეთნიკური სერბები წარმოადგენდნენ. ამის გათვალისწინებით, ოსმალეთის იმპერიის პოლიტიკა კოსოვოს რეგიონის მიმართ წარმოადგენს *divide et impera*-ს იმპერიული პრინციპის მკვეთრ გამოხატულებას.

⁹¹ სრულიად საქართველოს ქალაქთა მოსახლეობის 1922 წლის 30 ნოემბრის აღწერის ჯამები. ნაწ. 1. ნაკვ. 2. ტფ. 1923, გვ. 36.

გარდა ამისა, სერბული მოსახლეობის სიჭარბის მიუხედავად, კოსოვოს რეგიონის ქალაქები პრიზრენი და პეია, 1870-იანი წლების ბოლოს ალბანური ეროვნული მოძრაობის კერებად გვევლინება. სწორედ ამ ქალაქებიდან დაიწყო ალბანელთა ბრძოლა სახელმწიფოებრიობისთვის, რასაც მათ საბოლოოდ 1912 წელს მიაღწიეს. საყურადღებოა ის ფაქტიც, რომ კოსოვოს ვილაიეთი ნაწილობრივ ექცეოდა ახლადშექმნილი ალბანური სახელმწიფოს შემადგენლობაში. მხოლოდ და მხოლოდ 1913 წლის ლონდონის კონფერენციის შემდეგ, რუსეთის იმპერიის დახმარებით მოხდა კოსოვოს სერბეთის სამეფოს შემადგენლობაში შეყვანა, მანამდე კი მთელი XIX საუკუნის მანძილზე და XX საუკუნის დასაწყისში, კოსოვოს რეგიონი მუდმივად ალბანელთა პოლიტიკურ-იდეოლოგიური პლატფორმის საყრდენად გამოიყენებოდა.

განსხვავებით კოსოვოსგან, არც აფხაზეთი და მითუმეტეს არც ცხინვალის რეგიონი, XIX საუკუნის დასაწყისიდან მოყოლებული არანაირი სხვა სახელმწიფოებრივ-ადმინისტრაციული ერთეულის შემადგენელ ნაწილს არ წარმოადგენდა გარდა ქართული სამეფო-სამთავროებისა, რომლებიც ერთმანეთის მიყოლებით იქნა გაუქმებული 1801 წლის შემდგომ. ამ მოვლენის მთავარი მიზეზი აფხაზთა და ოსთა ცალკე სახელმწიფოებრივი წარმონაქმნების არარსებობაა. სწორედ ეს მომენტი გვევლინება ერთ-ერთ მთავარ განმასხვავებელ ასპექტად კოსოვოსა და ქართული კონფლიქტური რეგიონების ისტორიულ განვითარებას შორის XIX საუკუნის დასაწყისში.

თუკი XIX საუკუნის დასაწყისში, ბალკანეთზე საქმე გვაქვს სერბი ხალხის ბრძოლასთან საუკუნოვანი დამპყრობლის წინააღმდეგ, ხოლო საუკუნის მიწურულს კი უკვე ალბანელი ხალხის ეროვნულ მოძრაობასთან იმავე დამპყრობლისაგან თავის დასაღწევად, აფხაზეთის შემთხვევაში ჩვენ ვხვდებით ყოფილი ერთიანი ქართული სამეფოს ერთ-ერთ სულისჩამდგმელ სამეფო-სამთავროს, რომელიც ამ პერიოდისთვის მთლიანად ქართული სახელმწიფოებრივი სამყაროს განუყოფელ ნაწილს წარმოადგენდა. სერბთა და ალბანელთაგან განსხვავებით, აფხაზი და ქართველი ხალხი დამპყრობლის – მეფის რუსეთის – წინააღმდეგ თანადროულად, მხარდამხარ იბრძოდა. აფხაზეთი, როგორც განსახლების არეალი, ამ პერიოდში ქართველთა და აფხაზთა შორის უთანხმოების საკითხს არ წარმოადგენდა, ეს ორი ხალხი რუსეთის იმპერიის წინააღმდეგ მხოლოდ და მხოლოდ ზოგად-ქართული სახელმწიფოებრივი ინტერესების სასიკეთოდ იბრძოდა.

მსგავსი ვითარება გვაქვს ამ დროს შიდა ქართლშიც. რეგიონის მთიან-

ეთში მოსახლე ოსები ქართველთა მხარდამხარ გამოდიან მეფის რუსეთის კოლონიალური პოლიტიკის წინააღმდეგ. თუმცა პარალელურად, როგორც ვნახეთ, ამ პერიოდში ადგილი ჰქონდა ოსთა მარბიელი რაზმების თარეშებს ყოფილი ქართლის სამეფოს ტერიტორიაზე, რაც ქართველთა და ოსთა შორის, ამ რეგიონში შექმნილ ვითარებას განასხვავებდა ქართულ-აფხაზური ურთიერთობებისგან.

განსხვავებით კოსოვოს ვილაიეთის ტერიტორიისგან, აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონის ტერიტორიას, XIX საუკუნის მანძილზე არც აფხაზთა და არც ოსთათვის ეროვნული მოძრაობის კერის ფუნქცია არ ჰქონია. რაც შეეხება ქართულ ეროვნულ მოძრაობას, უნდა ითქვას, რომ ამ შემთხვევაში საქმე ზოგად-ქართულ მოვლენასთან გვექნა, რომელიც საკუთარი იდეების განხორციელების ასპარეზად საქართველოს მთელს ტერიტორიას მოიაზრებდა და არა რომელიმე კონკრეტულ რეგიონსა თუ მხარეს.

XX საუკუნის დასაწყისში, ბალკანეთზე მიმდინარე მოვლენების გამო, კოსოვოს რეგიონის ნაწილი და ზოგადად სერბი და ალბანელი ხალხის დაპირისპირება სრულიად ახალ ისტორიულ ეტაპზე გადავიდა. 1908 წელს სულთნის ხელისუფლების დამხობისა და ოსმალეთის იმპერიის სათავეში „ახალგაზრდა თურქთა“ მოსვლის შემდგომ, გააქტიურდა ალბანელთა ეროვნული მოძრაობა, რომელიც 1912 წელს ალბანელთა პირველი სახელმწიფოს შექმნით დასრულდა.

ახლადშექმნილი ალბანეთის სახელმწიფოს შემადგენლობაში შეყვანილ იქნა კოსოვოს რეგიონის ნაწილი, რომელიც, როგორც უკვე არაერთგზის აღინიშნა, უმეტესწილად სერბებით იყო დასახლებული. ამასთან ერთად, თავად ალბანეთის სახელმწიფოს შექმნის ფაქტი დაკავშირებულია იმ დროინდელი გლობალური, მსოფლიო პოლიტიკის ორი დიდი ბანაკის – სამთა კავშირისა და ანტანტის – დაპირისპირებასთან. ამგვარად, უნდა ითქვას, რომ ამ პერიოდში ყოფილი კოსოვოს ვილაიეთის ნაწილს ალბანეთის სახელმწიფოს შემადგენლობაში ჩართვა იმ დიდი პოლიტიკური გეგმის ნაწილი იყო, რითაც სამთა კავშირის ბლოკის ქვეყნები – გერმანია, ავსტრია-უნგრეთი და იტალია – მოქმედებდნენ ანტანტის ბლოკის ქვეყნების – საფრანგეთის, დიდი ბრიტანეთისა და სერბეთის მოკავშირე რუსეთის იმპერიის წინააღმდეგ.

აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონები, როგორც აღვნიშნეთ, ამ დროს მეფის რუსეთის მიერ ოკუპირებულ, ახალ ადმინისტრაციულ-ტერიტორიულ ერთეულებს წარმოადგენდნენ, ასევე ოკუპირებული ქართული სამეფოს ტერი-

ტორიაზე. შესაბამისად, თანამედროვე ქართული კონფლიქტური რეგიონები იმ დროისთვის, ფაქტობრივად არანაირ პოლიტიკურ როლს არ ასრულებდნენ რეგიონალურ ან მითუშეტეს, მსოფლიო პოლიტიკურ ასპარეზზე განსხვავებით კოსოვოს ვილაიეთისგან, რომელიც XX საუკუნის პირველი დეკადის მიწურულს, მნიშვნელოვან პოლიტიკურ-ტერიტორიულ ერთეულს წარმოადგენს დიდ სახელმწიფოთა პოლიტიკურ საჭადრაკო დაფაზე.

იმავე დიდი პოლიტიკური თამაშის ნაწილად გვევლინება 1913 წლის ლონდონის კონფერენციის შემდეგ, ყოფილი კოსოვოს ვილაიეთის გადაცემა სერბეთის სამეფოსთვის, სადაც ჯერ კიდევ 1903 წლიდან მოყოლებული, ტანტზე კარაგეორგევიჩების მმართველი დინასტია გვევლინება. სერბეთის მეფე პეტრე კარაგეორგევიჩი საკუთარ საგარეო პოლიტიკაში მკვეთრ პრო-რუსულ კურსს ატარებდა, რისი პირდაპირი შედეგიც იყო მეფის რუსეთის ძალისხმევა ლონდონის კონფერენციაზე კოსოვოს სერბეთის სამეფოსათვის გადაცემის თაობაზე.

საბოლოოდ, როგორც ვნახეთ, პირველი მსოფლიო ომის დასრულებისა და ოსმალთა იმპერიის დაშლის პროცესში, ბალკანეთზე შეიქმნა სერბთა, ხორვატთა და სლოვენთა სამეფო. აღნიშნული სლავური სამეფოს ლიდერად მიიჩნეოდა სერბეთის სამეფო. ომის დასრულების შემდგომ შექმნილი ახალი პოლიტიკური რეალობის გამოისობით, რომლის მიხედვითაც სერბები გამარჯვებულთა ბანაკში მოხვდნენ, კოსოვოს რეგიონი ექცეოდა სერბეთის შემადგენლობაში.

საკითხავია, თუ როგორ შეიძლებოდა გადაწყვეტილიყო კოსოვოს ბედი იმ შემთხვევაში, თუ გერმანია და ავსტრია-უნგრეთი პირველი მსოფლიო ომიდან გამარჯვებულები გამოვიდოდნენ, რადგან როგორც ამ პერიოდში განვითარებულმა მოვლენებმა ცხადჰყო, რეგიონის ბედს დიდწილად საერთაშორისო პოლიტიკური კონიუნქტურა განსაზღვრავდა. თუკი საერთაშორისო ასპარეზზე მოვლენები სერბეთისა და მისი დიდი მოკავშირის – მეფის რუსეთის – იმპერიის სასიკეთოდ იცვლებოდა, კოსოვო ჩვეულებრივ სერბეთის შემადგენლობაში ექცეოდა, როგორც ეს მოხდა 1913 და 1918 წლებში. ხოლო თუკი ვითარება სერბების საზიანოდ შეიცვლებოდა, ეს როგორც წესი კოსოვოს რეგიონზეც აისახებოდა აღნიშნული რეგიონის დაყოფითა თუ მისი ალბანელთათვის გადაცემით, რასაც ადგილი ჰქონდა 1912 და 1916 წლებში.

ამგვარად, კოსოვოს რეგიონი პირველ მსოფლიო ომამდე, ისევე როგორც თავად ომის დროს და მისი დასრულების შემდეგ, მსოფლიო პოლიტი-

კურ ძალთა დაპირისპირების თავისებურ, ერთ-ერთ მცირე ცენტრად გვევლინება. ეს ფაქტი იმაზე მეტყველებს, რომ კოსოვოს რეგიონში მიმდინარე მოვლენები, გარკვეული თვალსაზრისით, ჯერ კიდევ XIX საუკუნის ბოლოსა და XX საუკუნის დასაწყისში ექცეოდა მსოფლიო პოლიტიკის ყურადღების ცენტრში, მაშინ როდესაც არც აფხაზეთში და მითუმეტეს არც ცხინვალ რეგიონში ამ პერიოდში მსგავსი ტიპისა და მასშტაბის კონფლიქტს უბრალოდ ადგილი არ აქვს. ამ რეგიონებში ჯერ მეფის რუსეთის, ხოლო მოგვიანებით საბჭოთა რუსეთის იმპერია მხოლოდ და მხოლოდ საკუთარი კოლონიური ინტერესებიდან გამომდინარე მოქმედებდა.

აფხაზური და ოსური სეპარატიზმის საწყისებთან, როგორც ვხედავთ მეფის რუსეთის და შემდგომში საბჭოთა რუსეთის იმპერია დგას. სწორედ რუსული ადმინისტრაციის პირობებში ხდებოდა, როგორც აფხაზეთა, ასევე საქართველოს ტერიტორიაზე მოსახლე ოსთა იდეოლოგიური შემზადება საქართველოსა და ქართველთა წინააღმდეგ გამოსვლისთვის. ამის ნათელი მაგალითია 1862 წელს აფხაზეთის რუსული ფრაფიკის საფუძველზე შექმნილი დაძვრელობა და 1907 წელს ვორონოვის ავტორობით გამოსული ზემოაღნიშნული წიგნი: „აფხაზეთი საქართველო არ არის“.

მსგავს პოლიტიკურ ქმედებებს ჰქონდა ადგილი საქართველოს ტერიტორიაზე დასახლებული ოსების მიმართაც. 1843 წელს ოსეთის სამხედრო ოლქის შექმნით მეფის რუსეთის ადმინისტრაციამ, აღნიშნულ ტერიტორიაზე მომავალში ოსთა განსახლების პოლიტიკური ატმოსფეროს მომწიფების წინაპირობა შექმნა.

აფხაზეთისა და შიდა ქართლის მიმართ კოლონიალურმა პოლიტიკამ უფრო მკვეთრი ფორმა მიიღო რუსეთის ხელისუფლებაში ბოლშევიკების მოსვლის შემდეგ. როგორც დავინახეთ, ე.წ. „რევოლუციური კომიტეტების“ შექმნით, საბჭოთა ხელისუფლება ცდილობდა საკუთარი უკანონო ქმედებების „ლეგიტიმაცია“ საქართველოს ტერიტორიაზე და ამისათვის აქტიურად იყენებდა, ამ დროისთვის უკვე საკმარისად გაღვივებულ სეპარატისტულ ტენდენციებს აფხაზეთსა და ოსებში. ამ პოლიტიკამ ბოლშევიკებს ერთბაშად ორი მნიშვნელოვანი პოლიტიკური უპირატესობა მისცა საქართველოსთან მიმართებაში: 1. 1921 წლის თებერვალში საქართველოს დემოკრატიულმა რესპუბლიკამ არსებობა შეწყვიტა და საბჭოთა იმპერიის ნაწილი გახდა; 2. აფხაზეთსა და ცხინვალის რეგიონში ჩამოყალიბებულმა სეპარატისტულმა განწყობებმა რუსეთის ბოლშევიკურ ხელისუფლებას უდიდესი პოლიტიკური უპ-

ირატესობა და ბერკეტი ჩაუგდო ხელთ – ამერიიდან, საქართველოს მიერ დამოუკიდებლობისკენ გადადგმული ნებისმიერი ნაბიჯი ავტომატურად აამოქმედებდა იმ ნაღმებს, რომლებიც საბჭოთა რუსეთის ხელისუფლების მიერ აფხაზეთსა და ცხინვალის რეგიონში იქნა „დამონტაჟებული“ 1920-იანი წლების დასაწყისში.

ამრიგად, დასკვნის სახით, უნდა ითქვას, რომ XIX საუკუნის მანძილზე და XX საუკუნის 20-იანი წლების დასაწყისში კოსოვოსა და ქართული რეგიონული კონფლიქტები ერთმანეთისაგან მკვეთრ თვისობრივ განსხვავებებს გვაჩვენებენ. მათ შორის მთავარ განსხვავებად უნდა მივიჩნიოთ აღნიშნულ ტერიტორიულ ერთეულებზე მიმდინარე მოვლენების პოლიტიკური მნიშვნელობა კოსოვოს შემთხვევაში – ბალკანეთის, ხოლო აფხაზეთისა და შიდა ქართლის შემთხვევაში – კავკასიის რეგიონისთვის.

კოსოვოს ვილაიეთი მთელი XIX საუკუნისა და XX საუკუნის დასაწყისის მანძილზე დაპირისპირების მნიშვნელოვან კერას წარმოადგენდა ჯერ ოსმალეთის იმპერიის შემადგენლობაში, ხოლო მოგვიანებით უკვე რეგიონულ და საერთაშორისო ასპარეზზე. მიუხედავად იმისა, რომ კოსოვოს საკითხი ნაკლებად ჩანს პირველ მსოფლიო ომამდელ, ომისდროინდელ და ომის შემდგომ დიპლომატიაში, აღნიშნული რეგიონი, როგორც ვნახეთ, მუდამ წარმოადგენდა ბალკანეთის რეგიონული პოლიტიკის მნიშვნელოვან ნაწილს.

აფხაზეთისა და შიდა ქართლის რეგიონები მსგავს რეგიონულ მნიშვნელობას ნამდვილად მოკლებულია ჩვენს განსახილველ პერიოდში და უფრო ვიწრო – ქართული სახელმწიფო ინტერესების დონეზე განიხილება, რადგან როგორც აფხაზები, ისე ოსები თვალსაჩინო როლს ასრულებენ ჯერ მეფის, ხოლო მოგვიანებით საბჭოთა რუსეთის კოლონიალურ გეგმებში საქართველოს მიმართ.

Kakhaber Kalichava

PhD Student,
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

**KOSOVO, ABKHAZIA AND TSKHINVALI REGION – COMMON
AND UNCOMMON TRENDS OF HISTORICAL DEVELOPMENT IN
CONTEMPORARY CONFLICT REGIONS: FROM THE BEGINNING
OF 19TH CENTURY TO 1920s**

Summary

In Georgian scholarly Kosovo's history has not been broadly studied and researched. Especially little has been done in terms of the comparative studies of Kosovo, Abkhazia and Tskhinvali regions' conflicts. Generally, the interest about this topic throughout Georgian society has been rising after February 2008, when the independence of Kosovo was declared by the United Nations. This event significantly reflected on the political situation in the Georgian breakaway regions.

The main goal of this work is the comparative analysis of Kosovo, Abkhazia and Tskhinvali region's conflicts. To achieve this goal, the article will focus on the historical period from the beginning of the 19th century till 1920s. The period during which, the main political, cultural, ethnic and demographic processes took place in Kosovo as well as in Abkhazia and Georgian – Shida Kartli – region: evolving Serbian and Albanian national movements on the Balkans, as well as the newly born Georgian national movement emerging in the Tsarist Russian empire in the 19th century, combined with the international and regional policy in these regions. These factors, finally defined the nature of the conflicts on the Balkans as well as in the Caucasus, which were to arise lately in the 20th century.

Using various sources and scholarly literature, this paper attempts to examine the main common and distinctive aspects and characteristics of these conflicts. It aims to construct a broader scientific picture of the main

peculiarities these modern conflict regions might share in the past. It will focus on the main political and geo-political factors surrounding these regions and examine to what extent the political circumstances in these regions were actually determined by the changing nature of the international relations and world policy by that time.